

ex. nr.: 4

(vijf exemplaren vervaardigd).

's-Gravenhage, 18 mei 1962.

ZEER GEHEIM

Excellentie,

De commissie van onderzoek ingesteld bij Uw besluit van 26 september 1961, nr. 143514, heeft de eer Uwe Excellentie hierbij aan te bieden het rapport van haar bevindingen met de daarbij gevoegde bijlagen. Ofschoon in dit rapport zo veel mogelijk is vermeden feiten en omstandigheden te vermelden die het werk van de B.I.D. zouden kunnen compromitteren, bevat het stuk toch zoveel gegevens dat schade aan dat werk zou worden gedaan, indien deze in de openbaarheid zouden geraken. Om die reden is het rapport ZEER GEHEIM gerubriceerd en werden geheel afzonderlijk de bijlagen A t/m J toegevoegd, waarin die gegevens tot goed begrip van de zaak verder uitgewerkt zijn weergegeven. In het rapport wordt nergens het bestaan van deze bijlagen onthuld, welke dan ook indien dit Uwerzijds noodzakelijk wordt geacht, uitsluitend te Uwer persoonlijke informatie kunnen worden gehouden.

In het rapport zelve heeft de commissie reeds gewezen op de ook door haar betreunde, doch onvermijdelijk noodzakelijk geworden, lange duur van het onderzoek. Zij kan zich voorstellen, dat het resultaat van haar onderzoek voor Uwe Excellentie een zekere teleurstelling zal betekenen in zoverre, dat bij opvolging van het advies van de commissie geen maatregelen te treffen tegen Mr.Larive, nog geen afronding van deze aangelegenheid heeft plaats gevonden.

De commissie is zich ervan bewust, dat haar eindconclusie in feite inhoudt, dat Mr.Kielstra niet zal kunnen aanblijven en ook dat hij zal moeten worden vervangen door een capabele chef, die de kwaliteiten - zowel goede als minder goede - van Mr.Larive (en van een inlichtingenofficier in het algemeen) naar hun waarde weet te schatten en aldus in staat zal zijn hen genoegzaam in de hand te houden.

Ten aanzien van Mr.Labouchere wordt gerealiseerd, dat deze zich zodanig tegenover Mr.Larive heeft gesteld, dat een aanblijven als de laatste wordt gehandhaafd, ook voor hemzelf wel onaanvaardbaar zal zijn.

Dat ondanks deze diep ingrijpende consequenties de commissie toch gemeend heeft U het advies te geven, zoals vervat in haar rapport, is mede gebaseerd op de overtuiging, welke de commissie gedurende haar onderzoek heeft verkregen, dat de dienstleiding niet alleen tegenover Mr.Larive gefaald heeft, maar ook in het algemeen weinig geschikt moet worden geacht een dienst als de B.I.D. te leiden. De commissie meent een in de laatste

- jaren -

Aan: Zijne Excellentie de Minister-President,
Minister van Algemene Zaken,
Plein 1813,
's-Gravenhage.

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

jaren voortdurende achteruitgang in activiteiten van de dienst te hebben geconstateerd. Het is haar indruk, dat dit onder meer veroorzaakt wordt door een neiging van de dienstleiding om veelal daar waar moeilijkheden zijn gerezen, deze op te lossen door verbreking van de betrokken connecties, daarbij te weinig acht slaand op het gevaar "het kind met het badwater" weg te gooien. In het gehele optreden tegen Mr. Larive en zijn medewerkers meent de commissie eenzelfde tendens te bespeuren.

Ook staat voor de commissie vast, dat het gebrek aan goede geest welke in de B.I.D. werd geconstateerd, in hoofdzaak moet worden toegeschreven aan de door de dienstleiding tegenover de medewerkers ingenomen houding.

Tot slot wordt nog aangetekend, dat de commissie naast de stukken welke zij hierbij aan Uwe Excellentie overlegt, de beschikking heeft over vele stukken, verslagen en verhoren en wat dies meer zij, welke bij het onderzoek zijn gebruikt. Zij heeft daarvan één compleet*) "Zeet Geheim" dossier gemaakt dat te Uwer beschikking wordt gehouden voorzover U daar prijs op zoudt stellen en dat in Uw opdracht te zijner tijd door de commissie zou kunnen worden vernietigd.

Namens de Commissie

De Voorzitter

A.E.J. Modderman

---

*) De oorspronkelijke bijlagen van de brief van de Regeringscommissaris in Algemene Dienst van 20 maart 1962, nr. U 3214-62-CA-H4/HS1, werden wegens hun omvangrijkheid en hun betrekkelijke onbelangrijkheid niet gefotocopieerd en aan de dienstleiding teruggegeven.

ZEER GEHEIM

's-Gravenhage, 18 mei 1962.

ZEER GEHEIM

RAPPORT inzake moeilijkheden gerezen tussen de
dienstleiding van de B.I.D. en Mr. L.E.Larive.

Bij Uw beschikking van 26 september 1961 nr. 143514 werden ondergetekenden in een commissie benoemd die tot taak had Uwe Excellentie van advies te dienen over de vraag of naar aanleiding van de gedragingen van Mr.L.E.Larive maatregelen moeten worden genomen en zo ja, met toepassing van welk artikel van het Algemeen Rijksambtenaren Reglement (A.R.A.R.).

Als bijlagen mogen dienen de volgende aan de commissie overgelegde bescheiden:

1. een memorandum van Mr.C.L.W.Fock, Zeer Geheim, nr. 2623 dd. 27 september 1961 aan Drs. J.B. van Schendel als secretaris van de commissie, met negen bijlagen, die op een aan het memorandum toegevoegde lijst apart zijn vermeld. Hiertoe behoort onder meer het als basis voor het onderzoek gediend hebbende schrijven van het hoofd van de B.I.D., Zeer Geheim, nr. U 11441-61-CF-H4/HS1 dd. 7 september 1961, diens aanvullend rapport, Zeer Geheim, nr. U 10756-61-CF/HS1 dd. 15 september 1961 en het verweerschrift dd. 18 september 1961 van Mr.L.E.Larive;
2. copie van een schrijven van Uwe Excellentie aan Mr.L.E.Larive, nr. 143515 dd. 26 september 1961, dat eveneens als bijlage aan bovengenoemd memorandum is toegevoegd;
3. fotocopie van een brief van Gep. Vice-admiraal F.J.Kist aan Uwe Excellentie, Zeer Geheim, nr. 28 dd. 2 mei 1960;
4. fotocopie van een brief van Gep. Vice-admiraal F.J.Kist aan Uwe Excellentie, Zeer Geheim, nr. 29 dd. 10 mei 1960;
5. afschrift van een door Mr.C.B.Labouchere, Regeringscommissaris in Algemene Dienst, op 13 april 1962 aan de commissie overhandigd memorandum, Zeer Geheim, nr. U 4199-62-CA-H4/HS1, waarin om security redenen de daarin genoemde namen zijn vervangen door de tussen aanhalingstekens gezette, bij de dienst bekende, code-aanduidingen.

Aan: Zijne Excellentie de Minister-President,
Minister van Algemene Zaken,
Plein 1813 nr. 4,
's-Gravenhage

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

De commissie heeft - behalve een groot aantal bijeenkomsten voor intern beraad - in 22 zittingen in totaal 20 getuigen gehoord, waarvan verscheidene meerdere malen en bovendien meerdere malen Mr. Larive. In de loop van het onderzoek kwam het de commissie noodzakelijk voor, aan de dienstleiding van de B.I.D. te vragen of er nog andere feiten en omstandigheden waren dan de in bovengenoemde rapporten opgesomde, die van invloed zouden kunnen zijn op haar oordeel omtrent de gedragingen van Mr. Larive. Op grond van dat verzoek heeft de dienstleiding in verschillende brieven nog een groot aantal feiten naar voren gebracht die naar haar oordeel het laakbaar gedrag van Mr. Larive zouden kunnen adstrueren. Verder heeft de commissie, hetzij op instigatie van de dienstleiding hetzij op haar eigen verzoek, een groot aantal stukken ontvangen die betrekking hadden zowel op de feiten die aan Mr. Larive oorspronkelijk waren telastegelegd, als op die, die later door de dienstleiding naar voren zijn gebracht. Tenslotte heeft de commissie ook nog de beschikking gekregen over het verslag van vice-admiraal b.d. F.J. Kist aan Uwe Excellentie van 2 mei 1960 omtrent zijn bevindingen en conclusies in de eerste zaak Larive.

Doordat het noodzakelijk bleek niet alleen een onderzoek in te stellen naar de oorspronkelijk telastegelegde feiten, maar bovendien de gehele verhouding tussen de dienstleiding enerzijds en Mr. Larive anderzijds in beschouwing te nemen, heeft het onderzoek een veel grotere omvang aangenomen dan aanvankelijk was te voorzien. Daarbij kwam dat de leden van de commissie hun taak moesten verrichten naast hun omvangrijke normale werkzaamheden, waardoor het onderzoek veel langer heeft geduurd dan wenselijk is. De commissie betreurt dit uiteraard, maar is van oordeel dat deze vertraging in de gegeven omstandigheden niet kon worden vermeden.

Bovengenoemde stukken, getuigenverhoren en verhoren van Mr. Larive hebben de commissie aanleiding gegeven tot de volgende beschouwingen en conclusies.

ZEER GEHEIM

I

In de brief van 7 september 1961 van Mr. Labouchere aan de Secretaris-Generaal van Uw ministerie wordt aan Mr. Larive een vijftal feiten telastegelegd, terwijl nog een ander feit wel wordt gememoreerd, maar niet telastegelegd omdat daaromtrent naar het oordeel van Mr. Labouchere "wel nimmer volledige klaarheid zal komen".

Deze feiten worden door Mr. Labouchere samenvattend als volgt gequalificeerd:

- a) het opzettelijk verstrekken van valse gegevens in de operationele rapporten en in nota's aan het hoofd van de dienst;
- b) het opzetten en uitvoeren van een operatie, wetende dat de daartoe vereiste toestemming van de dienstleiding niet is verleend.

Op grond daarvan kan Mr. Labouchere geen enkel vertrouwen meer stellen in de persoon en werkwijze van Mr. Larive en is hij van oordeel dat laatstgenoemde onder geen voorwaarde in de B.I.D. kan worden gehandhaafd.

Mr. Labouchere zegt, dat hij bij het stellen van bovenvermelde qualificaties het wel gememoreerde maar niet telastegelegde feit buiten beschouwing heeft gelaten, maar de commissie heeft desalniettemin sterk de indruk dat dat feit bij het vormen van zijn oordeel bepaald heeft medegewogen. Hij zegt immers dat hij wel de overtuiging heeft dat Mr. Larive het feit heeft begaan, maar dat hij het volledige bewijs niet kan leveren. Ook meent de commissie dat bovengenoemd feit mogelijk zelfs de aanleiding is geweest tot de tweede "affaire Larive". Om deze reden zal dat feit dan ook aan een beschouwing worden onderworpen.

Tot goed begrip moge dienen dat de organisatie van de B.I.D. zodanig was, dat Mr. Kielstra fungeerde als hoofd Operaties, Mr. Larive vertegenwoordiger Nederland was, onder wie een chief case-officer met een aantal daaraan ondergeschikte case-officers, alsmede een aantal zelfstandige case-officers stond. De case-officers onderhielden het contact met de agenten. De operationele planning was hoofdzakelijk in handen van Mr. Larive

- en -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

en van andere hoofdambtenaren van de B.I.D., die hun plannen ter goedkeuring aan Mr.Kielstra moesten voorleggen. Voor bepaalde aspecten werd ook Mr.Labouchere ingeschakeld, die uiteindelijk als hoofd van de dienst de verantwoordelijkheid voor het geheel droeg.

De bovenbedoelde feiten hebben betrekking op een tweetal operaties, alsmede op het opbrengen van een agent. De ene operatie betreft een reis per auto door een agent met een vrouwelijk metgezel, gemaakt naar een aantal landen achter het IJzeren Gordijn. De andere operatie betreft een voorgenomen reis van een agent, die reeds in een Nato-land vertoefde en van daaruit een bezoek zou brengen aan een land achter het IJzeren Gordijn.

Ten aanzien van de eerste operatie wordt aan Mr.Larive telastegelegd:

- A. Het rapporteren aan de dienstleiding dat agent zou reizen met zijn echtgenote, terwijl hij over gegevens beschikte waaruit blijkt dat agent gescheiden is.
- B. Het rapporteren aan de dienstleiding dat agent en zijn echtgenote intensief door een case-officer waren getrained, terwijl zulks niet het geval was.
- C. Het achterhouden van een rapport betreffende de financiële situatie van de firma van de agent.

Ten aanzien van dezelfde operatie wordt het volgende feit wel gememoreerd, maar wegens gebrek aan bewijs niet telastegelegd:

- D. Het geven in strijd met de bestaande instructies van f 500.-- uit de operationele gelden aan het reisotje van de inlichtingendienst van het betrokken politiekorps, die de agent had aangebracht.

Ten aanzien van de tweede operatie wordt aan Mr.Larive telastegelegd:

- E. Het entameren van de operatie zonder de vereiste toestemming.

- Ten -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

Ten aanzien van het aanbrengen van een agent wordt aan Mr.Larive telastegelegd:

F. Het opzettelijk onjuist vermelden, dat de agent was opgebracht door een van zijn case-officcers.

De commissie heeft naar elk van deze feiten een onderzoek ingesteld en is daarbij tot de volgende conclusies gekomen:

ad A: Op grond van het feit dat in het operationele rapport vermeld wordt dat agent zal reizen met zijn echtgenote, terwijl in de daarbij gevoegde - door agent zelf opgestelde - bijlage wordt medegedeeld dat agent gescheiden is, kan van enig opzettelijk verstrekken van valse gegevens geen sprake zijn. Wel kan van een zekere nonchalance worden gesproken, die gezien alle omstandigheden Mr.Larive niet in ernstige mate behoeft te worden aangerekend en die in geen geval geleid heeft tot enig extra risico.

ad B: Mr.Larive heeft zich niet in details op de hoogte gesteld van de wijze waarop agent en zijn reisgenote zijn getraind, maar dit laatste aan de case-officer overgelaten. Hij heeft in zijn rapport een term gebruikt, die hij niet geheel verantwoord kon.

Van enig opzet tot onjuiste berichtgeving blijkt hier niet en het lijkt verantwoord een dergelijk detail aan een case-officer waarin men volledig vertrouwen heeft, over te laten. De training heeft op verantwoorde wijze plaats gehad. Het is niet gebleken dat door deze handelwijze de resultaten van de reis op enigerlei wijze in ongunstige zin zijn beïnvloed.

ad C: Het lijkt waarschijnlijk dat Mr.Larive het rapport eerst heeft ontvangen toen agent al vertrokken was voor zijn eerste reis. Uiteindelijk gezien kan van achterhouden geen sprake zijn, omdat de inhoud van het rapport - dat op onverklaarbare wijze verdwenen is - volledig is verwerkt in een operationeel rapport, waarbij toestemming voor een tweede reis gevraagd wordt.

- Deze -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

ad D: Deze beschuldiging is uitsluitend gebaseerd op een verklaring van Mr.Larive's vervanger betreffende een onderhoud met de case-officer. Het is weinig aannemelijk dat de f 500.-- terecht zijn gekomen in het reispotje van de politie, zodat tijdens het bovenbedoelde onderhoud van een - overigens onopgehelderd - misverstand sprake moet zijn.

Uit dit feit kan geen enkel bewijs tegen Mr.Larive worden geput.

ad E: Met grote waarschijnlijkheid kan worden aangenomen, dat de toestemming voor het entameren van de operatie toch wel is verleend en dat dit Mr.Labouchere volkomen door het hoofd is gegaan.

ad F: Op geen enkele wijze is gebleken dat de agent niet is opgebracht door de case-officer van Mr.Larive. Het bewijs daarvoor kan niet worden aangenomen op grond van het feit dat de agent is opgebracht door een officier van de Luchtmacht. Dit sluit immers niet uit, dat de agent tevens en eerder is opgebracht door de case-officer van Mr.Larive, die hem echter niet onmiddellijk kon inschakelen wegens gebrek aan accesmogelijkheid.

II

Van de feiten die door de dienstleiding later naar voren zijn gebracht en die door de commissie zijn onderzocht, zal hieronder nog een drietal aan een beschouwing worden onderworpen. De commissie is van oordeel dat het geen zin heeft c.q. niet mogelijk is de overige aangevoerde feiten op dezelfde wijze te behandelen en wel omdat:

- a) in één geval het aangevoerde feit geen betrekking had op Mr.Larive;
- b) in een aantal gevallen het laakbare gedrag zou bestaan uit het verspreiden van roddelverhalen over de dienstleiding, wat niet is kunnen blijken. In één geval is komen vast te staan dat datgene wat door de dienstleiding als "roddelverhalen" wordt bestempeld, door anderen

- in -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

- in het geheel niet als zodanig wordt gequalificeerd;
- c) in één geval de dienstleiding om security redenen geen nadere gegevens wenste te verstrekken;
- d) in de gevallen, niet onder a), b) of c) genoemd, ondanks dikwijls diepgaand onderzoek, de juiste toedracht niet is komen vast te staan, dan wel deze is terug te voeren op een incompatibilité d'humeur, waarop in deel V nader zal worden teruggekomen. Bovendien zijn de aangevoerde feiten overwegend van zo geringe betekenis dat zij, ook tezamen, nimmer de grondslag zouden kunnen uitmaken voor ernstige maatregelen.

De drie bovenvermelde feiten hebben betrekking op:

- G. Het niet rapporteren dat een agent die een reis naar een land achter het IJzeren Gordijn zou ondernemen, in Nederland contact had gehad met een persoon die mogelijk de security van de operatie ernstig in gevaar kon brengen.
- H. Het onthouden aan Mr.Kielstra van gegevens die van belang zijn voor de beoordeling van de agent en de operatie alsmede van de eventuele "follow-up", alsmede het doen van een onwars mededeling over de grenscontrôles en de aandacht die werd besteed aan meegevoerde camera's.
- J. Het verzwijgen van het feit, dat een agent veroordeeld was tot 12 maanden gevangenisstraf.

De commissie heeft naar elk van deze feiten een onderzoek ingesteld en is daarbij tot de volgende conclusies gekomen:

ad G: Een aantal rapporten over de betrokken persoon die aanvankelijk met de agent de reis zou ondernemen, is door Mr.Larive niet doorgezonden aan Mr.Kielstra, waardoor laatstgenoemde een onvolledig beeld zou hebben verkregen over de gehele operatie; tevens leidde dit tot de klacht van de joint partner (een bevriende buitenlandse inlichtingendienst), dat deze onvolledig op de hoogte was gehouden.

Niet het doorzenden van de rapporten is de vraag waarover

- het -

ZEER GEHEIM

het gaat, maar het al of niet bespreken van deze kwestie met de dienstleiding. Er kan worden aangenomen dat dit laatste wel degelijk is geschied.

De security van de agent en van de operatie is dus door het slechts mondeling doorgeven van de inhoud der bewuste rapporten in geen dele veronachtzaamd. Over blijft slechts de klacht dat de joint partner deze bijzonderheden eerst vernam bij een bespreking van het jaarprogramma. Waar de bewuste operatie geheel door de B.I.D. werd opgezet, kan de commissie dit verzuim niet belangrijk vinden.

ad H: Agent was tijdens het fotograferen bij een grensstation achter het IJzeren Gordijn betrapt en had zijn films moeten afgeven. Hij had kans gezien voordat hij werd aangehouden, compromitterende gegevens te doen vernietigen. Deze feiten heeft Mr.Larive in zijn schriftelijke rapportage verzwegen. Volgens zijn zeggen is hier wel mondeling over gesproken en uit beschikbare notulen van een stafvergadering, waar ook Mr.Kielstra aanwezig was, blijkt dat men zich heeft afgevraagd of het wel raadzaam was een dergelijke agent opnieuw een reis naar hetzelfde land te laten maken. Dit zou kunnen slaan op de voorvallen die Mr.Larive in zijn schriftelijke rapportage heeft verzwegen, maar de aarzeling zou ook andere redenen kunnen hebben. In ieder geval is het onjuist dat een en ander uit de schriftelijke rapportage is weggelaten. Op zichzelf zijn deze voorvallen niet voldoende om tot het besluit te komen agent nimmer meer achter het IJzeren Gordijn te zenden en het verdient in dit verband de aandacht dat de chieft case-officer (die later als vervanger van Mr.Larive optrad), aan wie de voorvallen volledig bekend waren, nog in hetzelfde jaar heeft aangedrongen op heruitzending van agent en dan nog wel naar hetzelfde land. Het is niet aangetoond - en ook niet aannemelijk - dat Mr.Larive de opzet heeft gehad met de aanbranding van de agent bij eigen planning nooit meer rekening te houden.

- Agent -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

ad J: Agent die in 1959 vergezeld van zijn vrouw een reis had gemaakt naar het achter het IJzeren Gordijn liggend geboorteland van zijn vrouw, werd na terugkomst in Nederland aangehouden, in verzekerde bewaring gesteld en op 17 februari 1960 veroordeeld tot 12 maanden gevangenisstraf waarvan drie voorwaardelijk en met aftrek wegens in Nederland gepleegde heling. Hij werd eenmaal "gedebriefed" in het Huis van Bewaring en min of meer noodgedwongen wendde de case-officer zich tot zijn vrouw om meerdere inlichtingen te verkrijgen, waarbij toen bleek dat zij veel meer gegevens kon verschaffen dan haar man. Het accent is toen geheel op deze vrouw gevallen, die een apart codenummer kreeg en aan wie later zelfs het oorspronkelijk voor de man bestemde codenummer werd gegeven. Mr. Larive heeft verzuimd de aanhouding en veroordeling van de man aan de dienstleiding te melden. Bij de joint partner is in verband met de belangrijkheid van de verkregen inlichtingen welke in hoofdzaak van de vrouw afkomstig waren, de vraag opgekomen of er geen sprake zou kunnen zijn van deceptie en of de betrokken persoon wel absoluut betrouwbaar was. Op deze opmerkingen, die de dienstleiding aan Mr. Larive ter kennis heeft gebracht, werd door haar niet gereageerd, omdat zoals zij thans stelt, haar nimmer iets ten nadele van de bron werd gemeld. Wel zou over 's mans veroordeling gesproken zijn met de joint partner, maar dit is niet vastgesteld kunnen worden. De veroordeling van de man op zich zelf wordt door de dienstleiding niet als een absoluut beletsel gezien hem en/of zijn vrouw opnieuw uit te zenden, maar het neemt niet weg dat dit feit aan de dienstleiding gemeld had moeten worden.

III

Resumerende kan gezegd worden, dat in de gevallen C t/m G het bewijs van het telastegelegde feit niet is geleverd, met dien verstande dat in het geval G van een licht verzuim zou kunnen worden gesproken. In de gevallen A en B kan van een zekere nonchalance in de rapportage gesproken worden, maar geenszins is aangetoond dat hier opzet in het spel is. Van de gevallen H en J kan gezegd worden, dat Mr. Larive in ernstige mate is

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

tekort geschoten. Het is ontoelaatbaar aan de dienstleiding te verzwijgen dat een agent bij een grensstation achter het IJzeren Gordijn zijn films zijn afgenomen en het is eveneens ontoelaatbaar te verzwijgen dat een agent zich aan een ernstig strafbaar feit heeft schuldig gemaakt. Maar deze feiten hebben zich voorgedaan vóór 10 mei 1960, de datum waarop de eerste zaak Larive is afgesloten.

Toen reeds is er een onderzoek tegen Mr.Larive gehouden en wel door vice-admiraal b.d. F.J. Kist. De aanleiding daarvoor waren de beschuldigingen van malversaties en van ontoelaatbare handelingen bij de exploitatie van zogenaamde coverfirma's, die door het Algemeen Dagblad tegen Mr.Larive waren ingebracht, maar waarvan in geen enkel opzicht is gebleken dat zij op waarheid zouden berusten. Tevens is het onderzoek van admiraal Kist dienstbaar gemaakt aan de oplossing van de toen reeds bestaande interne moeilijkheden in de B.I.D., met name de vertrouwenscrisis die was ontstaan tussen de dienstleiding enerzijds en Mr.Larive anderzijds.

Admiraal Kist kwam tot de conclusie, dat Mr.Larive bij het uitvoeren van zijn operaties veelal een zodanige zelfstandigheid had betracht en een dergelijke eigenmachtigheid had getoond dat dat optreden zich niet liet verdragen met de verantwoordelijkheid van de dienstleiding voor een goede gang van zaken. Hij wilde echter niet voorstellen Mr.Larive op grond daarvan van zijn functie te ontheffen, omdat naar zijn inzicht de dienstleiding zodanig had gefaald dat de ontstane situatie en verhoudingen zeker niet alleen aan de schuld van Mr.Larive waren te wijten en het daarom niet eerlijk zou zijn hem alleen te treffen. Admiraal Kist was verder van oordeel dat vele vragen die toen waren gerezen en die op eigenmachtig handelen van Mr.Larive wezen, bij een behoorlijke contrôle de dienstleiding er reeds veel eerder toe hadden moeten brengen uitleg aan Mr.Larive te vragen. Hoewel de nota's en kasverantwoordingen van Mr.Larive zoveel aangrijpingspunten boden voor het vragen van nadere informatie was dit achterwege gebleven, waaruit iemand met het karakter van Mr.Larive wel kon concluderen dat men zijn optreden billijkte.

- De -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

De commissie is daarom van oordeel dat de gevallen H en J hierboven genoemd, Mr.Larive thans niet meer mogen worden aangerekend, omdat zij van hetzelfde kaliber zijn als de eigenmachtigheden die in het onderzoek van admiraal Kist naar voren zijn gekomen en waarvan is vastgesteld dat zeker niet alleen hij de verantwoordelijkheid draagt.

De commissie zou het bijzonder gewaardeerd hebben, indien Mr.Larive het had kunnen opbrengen, toen na 10 mei 1960 de bij die gevallen betrokken agenten weer in de operationele plannen werden betrokken, de destijds verzwegen feiten alsnog aan de dienstleiding te melden. Zij heeft er echter ook wel begrip voor, dat hij hiertoe niet is overgegaan. Zo zou het voor hem wel bijzonder moeilijk geweest zijn reeds op 18 mei 1960, dus acht dagen nadat met een schone lei was begonnen, toen het hem wenselijk voorkwam in verband met kweken c.q. onderhouden van de zo noodzakelijke good-will, aan de ex gedetineerde agent (geval J) een bonus uit te betalen, met zijn in het verleden gepleegd verzuim voor den dag te komen. Ten aanzien van de andere agent (geval H) werd niet eerder dan in juni 1961 overwogen hem voor een nieuwe operatie in te zetten, op een moment dat de verhoudingen alweer zo vertroebeld waren dat het van Mr.Larive nauwelijks gevergd kon worden, toen nog dat oude feit aan de dienstleiding te melden.

De dienstleiding is er niet in geslaagd aan te tonen dat Mr.Larive na 10 mei 1960 de voor hem vastgestelde regels - in vele opzichten stringenter dan voor andere hoofdamttenaren van de B.I.D. in de operationele sfeer werkzaam - in ernstige mate heeft overtreden. Er is dan ook geen bewijs voor haar stelling, dat het gedrag van Mr.Larive na 10 mei 1960 zodanig is geweest dat hij onder geen voorwaarde in de B.I.D. kan worden gehandhaafd.

Het is daarbij de commissie opgevallen dat de dienstleiding heeft gemeend voor dit bewijs te kunnen volstaan met het poneren van een aantal beschuldigingen, zonder hiernaar tevoren een objectief onderzoek te hebben ingesteld en rekening te houden met de mogelijkheid, dat situaties soms voor tweërlei uitleg vatbaar zijn.

- Ondanks -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

Ondanks het feit dat de dienstleiding tot een van de zwaarste maatregelen heeft geadviseerd, namelijk het verwijderen uit de dienst, heeft zij zich blijkbaar bovendien ontslagen geacht van de taak te onderzoeken en aan te tonen dat de zwaarte van de voorgebrachte feiten - tegen de achtergrond gezien van het dienstbelang - een dergelijk ernstig karakter droegen dat de voorgestelde maatregel daarmee in overeenstemming was. De overheid heeft tegenover de ambtenaar, die zich aan plichtsverzuim schuldig maakt een heel scala van straffen en maatregelen tot haar beschikking, van berisping tot oneervol ontslag, wat nodig maakt in elk geval zorgvuldig te overwegen of in dat speciale geval een straf of maatregel moet worden toegepast en zo ja, welke.

De commissie heeft dergelijke beschouwingen node gemist en nu bovendien van de voorgebrachte beschuldigingen, die slaan op het tijdvak na 10 mei 1960, geen enkele steekhoudend blijkt te zijn, aarzelt zij niet het gehele optreden van de dienstleiding in deze aangelegenheid als lichtvaardig, met betrekking tot Mr.Larive als onrechtvaardig, en met betrekking tot de hoogheid van het gezag, dat mede door deze dienstleiding moet worden gehandhaafd, als onwaardig te qualificeren.

In het reeds eerdergenoemde rapport zegt admiraal Kist: "Een ieder is het erover eens, dat Mr.Larive een zeer bekwaam "operationeel inlichtingenman is. Hij heeft fantasie, doorzettingsvermogen, soepelheid. De "operatie" staat bij hem voorop, "maar wanneer deze niet op de ene manier tot ontwikkeling kan "komen, dan moet het maar op een andere manier, en deze kan, om "een uitdrukking van Mr.Larive zelf te gebruiken "link" zijn, "ook tegenover bevriende instanties.

"In het kort gezegd, Mr.Larive is voor zijn taak uitzonderlijk "geschikt, mits hij zeer streng in de hand wordt gehouden. Hem "ontbreekt - zoals bij verscheidene van de operationele krachten in het inlichtingenvak het geval is - dat gevoel voor medeverantwoordelijkheid met de leiding, dat hem van onvoorzichtigheden zou moeten terughouden".

- Uit -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

Uit wat haar uit de verschillende verhoren is gebleken, kan de commissie bovenstaand oordeel geheel onderschrijven.

Verder komt de admiraal tot de conclusie, dat Mr.Larive weliswaar ten behoeve van zijn operaties zeer ernstige fouten tegen de grondregels van het inlichtingenvak heeft gemaakt, maar dat ook Mr.Labouchere heeft gefaald als hoofd van de dienst en Mr.Kielstra heeft getoond niet te zijn gesneden uit het hout waaruit men leiders maakt. "Het zou daarom niet eerlijk zijn", zegt hij, "alleen de heer Larive te treffen. Logisch zou zijn ook de dienstleiding te vervangen".

Uit het feit, dat de dienstleiding op zo lichtvaardige gronden in augustus 1961 een actie tegen Mr.Larive heeft ontketend, kan slechts worden geconcludeerd, dat zij wederom niet is opgetreden op een wijze, zoals van een goede chef mag worden verwacht. Ook spreekt uit dit optreden een geprikkeldheid, die waarschijnlijk wordt veroorzaakt door een gevoel van onmacht deze, om wederom admiraal Kist aan te halen, "voor zijn taak uitzonderlijk geschikte" persoon op de juiste wijze te contrôleren en in de hand te houden. Op het tevens hierin aanwezige element van "incompatibilité d'humeur" wordt in deel V teruggekomen.

Nu ten aanzien van Mr.Larive - in tegenstelling tot de dienstleiding - na 10 mei 1960 de door admiraal Kist gesignaleerde minder gunstige eigenschappen niet meer aan het licht zijn gekomen, vindt de commissie geen aanleiding artikel 80 A.R.A.R. (disciplinaire bestraffing) van toepassing te verklaren. Evenmin ziet zij een reden tot toepasselijkheid van artikel 98 eerste lid sub g (ontslag wegens ongeschiktheid anders dan door lichaams- of zielsgebreken).

IV

Hoewel Mr.Labouchere stelt dat Mr.Larive op grond van de telastegelegde feiten onder geen enkele voorwaarde in de B.I.D. kan worden gehandhaafd, stelt hij niet een ontslag voor op grond van de onder III genoemde artikelen, maar op grond van artikel 96 lid 1 van het A.R.A.R. dat bepaalt dat aan een

- ambtenaar -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

ambtenaar eervol ontslag kan worden verleend wegens opheffing zijner betrekking of wegens verandering van de inrichting van het dienstvak waarbij hij werkzaam is. Mr.Labouchere wil zoveel mogelijk voorkomen dat Mr.Larive een beroep zal doen op het ambtenarengerecht en was indertijd blijkbaar van mening dat hij daarvan zou worden weerhouden, doordat bij ontslag op grond van art. 96 lid 1, aan hem een wachtgeld moet worden toegekend.

De commissie heeft daarom nagegaan of daartoe reële gronden aanwezig zijn.

Mr.Larive vervulde de functie van vertegenwoordiger Nederland en was belast met het ontwerpen en dirigeren van de uit Nederland op het buitenland gerichte operaties, met uitzondering van een aantal dat door de heren Crul, Reuvers en Van Heyst werd geleid. Ook zijn er nog enkele operaties, die van het buitenland uit worden geleid. Al deze activiteiten staan onder het uiteindelijke toezicht van Mr.Kielstra. De case-officers waarvan Mr.Larive gebruik maakte, waren voor een belangrijk gedeelte onderofficieren van het Wapen der Koninklijke Marechaussee, die niet rechtstreeks onder hem stonden, maar onder een kapitein der Koninklijke Marechaussee die als tussenschakel tussen de case-officers en Mr.Larive fungeerde. Daarnaast was een aantal andere case-officers rechtstreeks onder de bevelen van Mr.Larive werkzaam. Nu de B.I.D. voor de uitvoering van haar operaties in belangrijke mate gebruik maakt van het Wapen der Koninklijke Marechaussee, is het begrijpelijk dat met het oog op de militaire verhoudingen een burger functionaris van de B.I.D. niet rechtstreeks een aantal onderofficieren van de Koninklijke Marechaussee onder zijn bevelen heeft, maar dat een officier van dat Wapen fungeert als tussenpersoon. Doch dat wil niet zeggen dat wanneer men die officier tevens met de functie van Mr.Larive belast, die laatste functie overbodig is geworden. Veeleer is de functie van tussenpersoon overbodig geworden, omdat als het ware in de organisatie van de B.I.D. nu een actief dienend officier is opgenomen, voor wie het bezwaar rechtstreeks in contact te staan met actief dienende onderofficieren van hetzelfde Wapen niet geldt. Het is duidelijk, dat de dienstleiding

- van -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

van deze vervangingsmogelijkheid is uitgegaan, toen zij meende te kunnen stellen dat opheffing van de functie als reden tot ontslag zou kunnen dienen.

Uit een verhoor van Mr. Labouchere door de commissie is haar gebleken dat ook hij op het ogenblik in zijn hart niet meer zo overtuigd is van de overbodigheid van de functie van Mr. Larive, daar hij op zoek is naar iemand, zij het niet in de rang van administrateur, die de supervisie zou kunnen hebben over alle operaties van de afdeling van Mr. Larive.

De commissie is dan ook van oordeel, dat een ontslag van Mr. Larive op grond van artikel 96, lid 1, onjuist zou zijn.

V Is toepassing van de eerder aangehaalde artikelen van het A.R.A.R. naar de mening van de commissie voor het treffen van maatregelen tegen Mr. Larive niet juist te achten, wel werd een duidelijke incompatibilité d'humeur tussen de dienstleiding en Mr. Larive geconstateerd waardoor de vraag rijst of art. 99 in dit geval zal moeten worden toegepast.

De ontslagmogelijkheid ex artikel 99 is gegeven voor die gevallen waarbij alleen door ontslag van één der daarbij betrokken partijen, welk ontslag niet gebaseerd kan zijn op een der overige artikelen van het A.R.A.R., een goede voortgang van de werkzaamheden in het belang van de dienst kan worden verzekerd. Het is in een dergelijke situatie dus het belang van de dienst dat overwegend bepaalt of tot ontslagverlening en zo ja, van welke bij de incompatibilité d'humeur betrokken partijen moet worden overgegaan.

Dit brengt met zich mede, dat de commissie niet kan volstaan met het constateren van de incompatibilité d'humeur, doch ook dat zij zal hebben na te gaan, of zoals in dit geval het ontslag van Mr. Larive ex artikel 99 in het belang van de dienst moet worden geacht. De commissie kan er dus niet aan ontkomen een vergelijking te trekken tussen de gedragingen van Mr. Larive en die van de dienstleiding, tussen zijn schuld aan het ontstane conflict en de hare, tussen zijn waarde voor de B.I.D. en de hare.

ZEER GEHEIM

In deel III werd reeds naar voren gebracht, dat de commissie het destijds door admiraal Kist. gegeven oordeel over Mr.Larive ten volle onderschrijft. Qua karakter en aanleg is hij bijzonder geschikt voor de taak die hem was opgelegd. Hij verstaat het mogelijke agenten te onderkennen en deze mensen over te halen zijn meestal niet van risico ontblote spel mede te spelen. Hij ziet kansen en weet die te benutten en maakt handig gebruik van de omstandigheden. Het spel van woord en wederwoord bevat bij hem een poker-element, dat niet wordt gewaardeerd door hen die daar niet tegenop kunnen of die gewend zijn "domweg" op hun doel af te gaan.

Deze geschiktheid voor het beroep van inlichtingenofficier leidt echter bij het uitoefenen van dat beroep gemakkelijk tot het optreden van een zekere déformation professionelle en het wil de commissie voorkomen dat ook Mr.Larive daaraan niet geheel is ontkomen. Wie van zijn diensten in het operationele vlak gebruik wil maken, zal moeten accepteren dat hij zijn woorden niet op een goudschaaltje weegt. Zijn chef zal begrip voor deze instelling moeten hebben en voor de eigenaardigheden van het werk van de inlichtingenofficier. Slechts dan zal hij aan de ene kant kunnen voorkomen dat de inlichtingenofficier in zijn enthousiasme te ver gaat, en aan de andere kant een maximum aan profijt kunnen trekken van de capaciteiten van deze medewerker. Dit begrip is onontbeerlijk om het wederzijds vertrouwen aan te kweken en te bewaren, hetgeen juist in een dienst als de onderhavige niet kan worden gemist.

Dit begrip heeft de commissie naar haar mening bij de dienstleiding en met name bij Mr.Kielstra, die toch het hoofd is van de afdeling Operatiën, onvoldoende aangetroffen. Een accountantsmentaliteit en een in hoge mate wantrouwend karakter en - als gevolg daarvan - een moeilijk tot positieve beslissingen kunnen komen, zijn de oorzaak van zijn totaal andere benaderingswijze van de door Mr.Larive te verrichten taak. Hij heeft voornamelijk oog voor de gevaren en de kwalijke kansen van een onderneming en ziet daardoor het doel van de dienst wel eens voorbij, juist in tegenstelling tot Mr.Larive, bij wie het verkrijgen van inlichtingen voorop staat. Dit leidt er al gauw toe, dat

- Mr.Larive -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

Mr.Larive bij het voorstellen van zijn zaken rekening houdt met de te overwinnen weerstand. En dit optreden geeft weer voeding aan het gekoesterde wantrouwen bij de leiding.

Dat deze karaktereigenschappen van Mr.Kielstra ook door andere medewerkers van de dienst als niet bevorderlijk voor de goede gang van zaken en de totale produktie van de B.I.D. worden ondervonden, is de commissie bij haar onderzoek duidelijk gebleken. In de verhouding tot Mr.Larive heeft zich dit echter toegespitst tot een niet meer te herstellen conflictsituatie.

Dit dient echter niet te worden gezien als alléén een gevolg van de geheel andere wijze van benadering van het werk, maar ook als een gevolg van een persoonlijk antagonisme, voortvloeiende uit een in de loop der jaren gewijzigde ambtelijke dienstverhouding tussen deze beide ambtenaren. Was namelijk onder het vorige hoofd van de B.I.D. Mr.Larive in feite niet ondergeschikt aan Mr.Kielstra, doch rechtstreeks aan het hoofd en is deze verhouding in het begin van de ambtsperiode van Mr.Labouchere in zekere zin gehandhaafd, na de terugkeer van laatstgenoemde, toen hij hersteld was van de gevolgen van een auto-ongeluk - werd deze verhouding geleidelijk aan omgezet in een volledig hiërarchische onderschikking van Mr.Larive aan Mr.Kielstra. Het is duidelijk, dat in de aldus gewijzigde organisatie wel een zware wissel werd getrokken op beide partijen - en in het bijzonder op Mr.Larive - om met voorbijgaan van persoonlijke gevoeligheden tot een vruchtbare, gezonde samenwerking te komen.

Hierbij komt nog dat het de commissie is gebleken, dat Mr.Labouchere tegenover Mr.Larive thans van een even felle anti-stemming heeft blijk gegeven, als hij bij het begin van zijn optreden als hoofd van de dienst blijkbaar tegen Mr.Kielstra heeft gehad. In zijn brieven lijkt de toon veel scherper dan bij de gelegenheid past en de uitgesproken verwijten bleken meermalen te lichtvaardig gegrondvest. Herroepen achteraf kan in zo'n geval het litteken niet wegnemen, dat door de wonde ontstond.

Een sprekend bewijs hiervan ziet de commissie ook in het memorandum van Mr.Labouchere van 13 april j.l., gericht aan de commissie, dat als bijlage 5 bij dit stuk is gevoegd. Naast een

- gemis -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

gemis aan verantwoordelijkheidsgevoel, blijkende uit het zonder meer stellen van bepaald ernstige beschuldigingen, gericht op de objectiviteit van de commissie, blijkt hieruit hoe Mr. Labouchere door zijn manier van optreden ongewenst scherpe verhoudingen in de hand werkt, welke de dienst niet ten goede komen.

Dat deze scherpe persoonlijke tegenstellingen een rol hebben gespeeld bij de thans voorgebrachte klachten, heeft de commissie gemeend te moeten afleiden, zowel uit de geringe belangrijkheid ervan, als uit de wijze waarop het voorlopig onderzoek door de dienstleiding werd gevoerd. Er spreekt een wantrouwen uit, dat zich blijkbaar in de loop der jaren heeft ontwikkeld en waardoor het onderzoek zich liet richten op het zoeken naar bewijzen om dat te staven. Maar daardoor verslechterden weer de onderlinge verhoudingen.

In deel III werd reeds aangeroerd hoe admiraal Kist bij zijn onderzoek tot de conclusie kwam, dat niet alleen Mr. Larive fouten had gemaakt, maar dat de dienstleiding evenzeer was te kort geschoten. Door dit laatste kreeg Mr. Larive de kans een "zelfstandigheid te betrachten en een eigenmachtigheid te tonen, die zich niet liet verdragen met de verantwoordelijkheid van de dienstleiding voor een goede gang van zaken", maar ook toen is - voorzover de commissie bekend - niet gebleken dat daardoor schade is veroorzaakt aan de operaties.

Het is gebleken, dat na 10 mei 1960 Mr. Larive wederom geheel opgewassen was tegen het essentiële deel van zijn taak - het uitvoeren van operaties. De destijds door admiraal Kist geconstateerde tekortkomingen zijn sedert dat tijdstip niet meer aan het licht gekomen. Van de dienstleiding daarentegen moet worden gezegd, dat zij ook na 10 mei 1960 in het essentiële deel van haar taak - het geven van leiding aan een bekwaam inlichtingenofficier en het scheppen van de voorwaarden, waaronder deze zijn taak zo onbelemmerd mogelijk kan uitoefenen - wederom in ernstige mate is tekort geschoten.

De kansen die admiraal Kist in 1960 terecht aanwezig zag om met handhaving van alle betrokkenen en met een beroep op hun loyaliteit de zaak in de oude formatie, doch in gezuiverde lucht voort te zetten, zijn echter gemist en het wil de commissie

- voorkomen -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

voorkomen, dat de schuld daarvoor meer gezocht moet worden bij de dienstleiding dan bij Mr.Larive. Ofschoon in de eerste maanden na de afspraken van mei 1960 de onderlinge verstandhouding goed scheen te zijn, trad na de zomer een geleidelijke verslechtering in. Mr.Larive weet dit aan de beschuldigingen die het hoofd van de dienst hem in september 1960 toevoegde, beschuldigingen die bij onderzoek hem niet bleken te treffen. De vroegere slechte verhouding met de dienstleiding werd daardoor weer geactiveerd. Personen uit zijn naaste omgeving getuigden, dat het oude vuur er niet meer in zat en dat hij het ondervondene niet meer heeft kunnen verkroppen. Reeds in het voorgaande werd gewezen op de geprikkeldheid die uit het optreden van de dienstleiding ten opzichte van Mr.Larive sprak en die waarschijnlijk zijn oorzaak vond in de onmacht deze ambtenaar op de juiste manier te contrôleren.

Het enige wat Mr.Larive nodig heeft is een dienstleiding, die tegenover hem positief is ingesteld en die in staat is hem zowel te leiden als in de hand te houden. De samenwerking van Mr.Larive met het vorige hoofd van de B.I.D. heeft - voorzover de commissie is gebleken - niets te wensen overgelaten en het is zeker niet uitgesloten te achten dat met een andere, meer op de specifieke eisen van dit werk ingestelde dienstleiding een goede verstandhouding zal bestaan.

De geconstateerde incompatibilité d'humeur geeft de mogelijkheid artikel 99 A.R.A.R. toe te passen. De commissie is echter van oordeel dat het dienstbelang vordert, dat het niet Mr.Larive is die het veld zal moeten ruimen.

VI

Zich in haar eindconclusie beperkend tot de bij Uw beschikking verstrekte opdracht, namelijk of en zo ja, met gebruik van welke artikelen van het A.R.A.R. tegen Mr.Larive maatregelen moeten worden genomen, moet de commissie U mededelen, dat behalve artikel 99 geen artikel van het A.R.A.R. in het onderhavige geval van toepassing wordt geacht, terwijl ten aanzien van artikel 99 de commissie van mening is, dat met een ontslag op grond van dit artikel het belang van de B.I.D. niet wordt gediend, weshalve zij

- Uwe -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

Uwe Excellentie moge adviseren tegen Mr.Larive geen maatregelen te treffen.

De commissie:

A.E.J.Modderman,
voorzitter

Jhr.Mr.Th.W. van den Bosch,
lid

Drs. J.B. van Schendel,
lid-secretaris

ZEER GEHEIM

Bijlage A.

ZEER GEHEIM

Het rapporteren aan de dienstleiding dat agent zou reizen met zijn echtgenote, terwijl hij over gegevens beschikt, waaruit blijkt dat agent gescheiden is.

Op 18 april 1961 werd aan de dienstleiding door Mr.Larive gerapporteerd, dat betrokken agent beschikbaar was voor een reis achter het IJzeren Gordijn en dat de case history spoedig zou volgen. Op 26 april wordt gerapporteerd dat ten aanzien van deze agent nog een afzonderlijk voorstel zal volgen.

In verband met het feit dat de voorgenomen reis van agent gegevens zou kunnen verschaffen die gebruikt zouden kunnen worden op een internationale conferentie die tegen juli zou plaatsvinden, is voor de aanvang van de reis niet meer schriftelijk gerapporteerd, maar heeft Mr.Larive op 8 mei 1961 mondeling toestemming gekregen tot het laten maken van de reis. Normaliter had deze toestemming verleend moeten worden door Mr.Kielstra, maar daar deze met vakantie was is zij verleend door Mr.Labouchere op de avond van voornoemde dag bij een onderhoud dat hij thuis met Mr.Larive had. Tevens werd daarbij een bepaald geldbedrag ter beschikking gesteld. Een en ander werd vastgelegd in een nota van 9 juni 1961, die tevens diende om Mr.Kielstra in te lichten. Hoewel de reis gepland was tegen 12 mei is de agent eerst op 9 juni vertrokken, wat echter in de nota van die datum niet tot uiting komt.

In de nota van 9 juni wordt vermeld: "In bijlage persona-lia en andere gegevens betreffende agent. Betrokkene is directeur van de handelmaatschappij X en was bereid te onzen behoeve een reis te maken via (volgt een aantal plaatsen achter het IJzeren Gordijn) in gezelschap van zijn vrouw en per eigen auto". In de bijlage van de nota waren gegevens vermeld omtrent agent, door hem zelf verstrekt en met de hand geschreven, maar door de secretaresse van Mr.Larive overgetypt. Onder het hoofd "burgerlijke staat" had agent vermeld: "gescheiden, geen kinderen". Deze discrepantie is opgevallen aan de secretaresse van Mr.Kielstra, die Mr.Larive verzocht hieromtrent nader te rapporteren. Inmiddels was de agent met zijn reisgenote al vertrokken en heeft de

- case-officer -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

case-officer daaromtrent bij de agent na diens terugkeer (27 juni) nader geïnformeerd. Kort daarna ging Mr.Larive met vacantie, zodat de gegevens eerst zijn verstrekt in diens nota van 23 augustus. Agent was kort geleden gescheiden van zijn eerste vrouw en had het voornemen met zijn reisgenote, die reeds bij hem inwoonde, maar die nog gehuwd was, in het huwelijk te treden zodra de wettelijke beletselen daartoe waren opgeheven.

Agent heeft zijn burgerlijke staat niet verborgen willen houden en de case-officer en Mr.Larive hebben de stukken zo tijdig in hun bezit gekregen - vermoedelijk reeds vóór 8 mei - dat zij voldoende gelegenheid hebben gehad voor bestudering, waarbij hun dan de verandering van de burgerlijke staat had moeten opvallen.

Van enig opzettelijk verstrekken van valse gegevens is echter naar het oordeel van de commissie geen sprake. Van een zekere nonchalance kan wel worden gesproken en de commissie heeft zich afgevraagd in hoeverre daarvan Mr.Larive een verwijt kan worden gemaakt.

De betrokken agent was reeds geruime tijd bekend bij de B.I.D., had reeds een of meer reizen achter het IJzeren Gordijn gemaakt en was aangebracht door een lid van de inlichtingen-dienst van een gemeentelijk politiekorps. Agent heeft zeer actief aan het verzet deelgenomen, waarvoor hem een buitenlandse onderscheiding is verleend, heeft gediend als reserve officier in een inlichtingenfunctie en heeft cursussen gevolgd aan de school van de militaire inlichtingendienst. Betrokkene stond bij de case-officer en bij Mr.Larive bekend als een door en door betrouwbaar persoon, die door zijn ervaringen in het verzet, zijn training bij de M.I.D. en zijn werkzaamheden voor de B.I.D. een open oog had voor en voldoende op de hoogte was van de eisen die de security stelt. Hoewel agent zijn burgerlijke staat niet verborgen heeft willen houden, is het aannemelijk dat hij niet te koop heeft willen lopen met het feit dat hij met een vrouw samenleefde, waarmede hij niet gehuwd was en de case-officer, die eerst altijd bij betrokkene op kantoor kwam, maar later, toen de secretaresse van agent bij hem op de kamer kwam te zitten, hem

- thuis -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

thuis opzocht, heeft zonder meer aangenomen dat de vrouw die bij hem thuis woonde zijn wettige echtgenote was, temeer daar het hem bekend was uit de vroegere contacten dat agent toen gehuwd was. Een nader onderzoek naar de reisgenote behoefde niet te worden ingesteld, omdat aangenomen werd dat agent zelf voldoende kon en zou beoordelen of zijn "vrouw" de nodige eigenschappen bezat om hem op zijn reis te vergezellen.

Op zich zelf zou er geen enkel bezwaar tegen geweest zijn agent met zijn a.s. echtgenote op reis te sturen, ware het niet dat betrokkene de nationaliteit van een ander Nato land bezat en het gewoonte is alvorens van een dergelijk persoon gebruik te maken, dit te overleggen met de betrokken buitenlandse inlichtingendienst.

Al met al kan echter gezegd worden dat de onderhavige nonchalance Mr.Larive niet in ernstige mate hoeft te worden aange-rekend en dat zij in geen geval geleid heeft tot enig extra risico.

De onjuiste mentaliteit, die de dienstleiding mede op grond van het voorval bij Mr.Larive aanwezig acht, zal op grond daarvan op geen enkele wijze kunnen worden aangetoond.

ZEER GEHEIM

Bijlage B.**ZEER GEHEIM**

Het rapporteren aan de dienstleiding dat agent en zijn reisgenote intensief door een case-officer waren getrained, terwijl zulks niet het geval was.

In zijn nota van 9 juni 1961 aan de dienstleiding vermeldt Mr. Larive: "Van agent en zijn echtgenote werd een intelligence team gevormd en beiden werden intensief door case-officer getrained".

Op 4 augustus 1961 heeft de betrokken case-officer aan de vervanger van Mr. Larive medegedeeld, dat hij de "echtgenote" van de agent wel heeft ontmoet, doch niet getrained. De training van de reis mei/juni betrof uitsluitend de agent zelf, die op zijn beurt zijn reisgenote heeft geïnstrueerd.

De case-officer heeft inderdaad aan het inzicht van de agent overgelaten de training van de vrouw uit te voeren, omdat hij aannam dat iemand met de achtergrond van de agent daartoe voldoende in staat was. Bovendien bezat de agent reeds een camera en kon hij fotograferen. De case-officer heeft een tweede camera uitgereikt en daarbij de nodige technische toelichting gegeven in tegenwoordigheid van zijn "echtgenote". De agent heeft door haar vergezeld tweemaal een weekendtrip gemaakt, waarbij een aantal foto's uit de rijdende auto is genomen, waarvan de resultaten door de case-officer met agent en zijn "echtgenote" werden besproken.

Het is niet helemaal meer na te gaan wat de case-officer precies aan Mr. Larive heeft gemeld, maar het staat wel vast dat laatstgenoemde zich niet in details op de hoogte heeft gesteld van de wijze waarop agent en zijn reisgenote zijn getrained, maar dat aan de case-officer heeft overgelaten. Hij heeft in zijn rapport dan ook een term gebruikt die hij niet geheel verantwoord kan.

Van enig opzet tot onjuiste berichtgeving blijkt hier niet en het lijkt de commissie verantwoord een dergelijk detail aan een case-officer waarin men volledig vertrouwen heeft, over te laten. De training heeft op verantwoorde wijze plaats gehad.

- Het -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

Het is niet gebleken dat door deze handelwijze de resultaten van de reis op enigerlei wijze in ongunstige zin zijn beïnvloed.

ZEER GEHEIM

Bijlage C.

ZEER GEHEIM

Het achterhouden van een verslag betreffende de ongunstige
financiële situatie van de agent.

Toen door de dienstleiding aan de vervanger van Mr. Larive werd opgedragen in verband met de lopende operaties enkele punten te verifiëren, rapporteerde voornoemde vervanger omtrent diens onderhoud op 4 augustus met de case-officer: "De financiële status van agent is moeilijk. Hij is bezig te liquideren en heeft een schuld van f 30.000.--. Dit schijnt zijn oorzaak te vinden in de revaluatie van de Nederlandse gulden ..... De case-officer heeft hieromtrent ongeveer vijf maanden geleden uitvoerig gerapporteerd en inmiddels alle bescheiden van Mr. Larive terug ontvangen. De gegevens betreffen een overzicht van de geldelijke situatie alsmede een overzicht van de staat van dienst van betrokkene (die goed schijnt te zijn)".

Over het feit dat de case-officer aanvankelijk verklaard heeft reeds vijf maanden geleden uitvoerig te hebben gerapporteerd over persoon en financiële status van agent, wordt door deze medegedeeld, dat hij zich naderhand realiseerde dat de genoemde termijn te groot was. (Deze termijn zou op grond van andere verklaringen ongeveer één maand hebben bedragen). Wel zou ongeveer vijf maanden tevoren de agent aan hem mondeling een aantal gegevens omtrent zijn financiële toestand hebben verstrekt, waarvan de case-officer een aantekening heeft gemaakt. Dit "kattelbelletje" - heel iets anders dan het uitvoerige financiële verslag dat door agent is opgesteld - kan hem door het hoofd gespeeld hebben toen hij, ondervraagd door de vervanger van Mr. Larive in een tent tijdens zijn kampeervacantie, niet de gelegenheid had gehad over de gestelde vragen even rustig na te denken. Het is echter niet duidelijk, hoe dan tevens kon worden gesproken over "uitvoerig gerapporteerd", tenzij men aanneemt dat de case-officer het gevoel had aan de tand te worden gevoeld en in wat overdreven stijl heeft geantwoord of dat deze term slaat op de gehele rapportage omtrent de agent, die inderdaad uitvoerig is geweest.

- De -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

De betrokken agent zelf heeft verklaard, dat hij het financiële verslag later heeft ingeleverd dan zijn personalia en waarschijnlijk na zijn reis.

Mr.Labouchere beschuldigt nu Mr.Larive er van het financiële verslag opzettelijk te hebben achtergehouden.

Wil deze beschuldiging hout snijden dan moet aangetoond kunnen worden dat dit verslag op 8 mei 1961 reeds in het bezit van Mr.Larive was en dat hij daarvan kennis had genomen. Op die datum toch vroeg Mr.Larive toestemming voor het laten maken van een reis door de agent. Ook zou Mr.Larive nog te laken zijn indien het verslag te zijner kennis was gekomen na 8 mei maar vóór 9 juni, de dag waarop agent naar het buitenland is vertrokken, indien het verslag duidelijk zulke ongunstige feiten bevatte, dat op de genomen beslissing moest worden teruggekomen.

Met het tijdstip van de indiening van het financiële verslag staat of valt de beschuldiging. De bovengenoemde termijn van "ongeveer vijf maanden" geleden biedt generlei houvast meer gezien de misverstanden die hebben bestaan over wat onder "verslag" moest worden verstaan (kattedelletje - algemene rapportage en het uitgebreide door agent zelf ingediende financiële verslag). Hoewel de inhoud van het verslag volledig is verwerkt in zijn nota van 23 augustus 1961, waarin de toestemming voor een nieuwe reis van agent wordt gevraagd, spreekt Mr.Larive met geen woord hierover in de nota's van 22 en 23 augustus, waarin hij het hoofd van de dienst antwoordt op diens vraag waarom hij de gegevens over de slechte gang van zaken bij agent's firma niet volledig had overgelegd.

Het merkwaardige feit doet zich voor dat het verslag spoorloos is verdwenen. Na zijn onderhoud met de case-officer op 4 augustus, heeft de vervanger van Mr.Larive het verslag aangetroffen tussen diens papieren. Na diens terugkomst op 21 augustus heeft hij het aan Mr.Larive overhandigd met het advies het zo spoedig mogelijk aan de dienstleiding te doen toekomen. Dit heeft Mr.Larive niet gedaan, maar wel verklaarde hij de inhoud volledig te hebben verwerkt in zijn nota aan de dienstleiding van 23 augustus. Naar zijn zeggen heeft hij het verslag

- op -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

op zijn kantoor achtergelaten, toen hem de verdere toegang werd ontzegd, waar het ondanks nasporingen niet is aangetroffen. De verdenking dat Mr.Larive het verslag heeft zoek gemaakt, maar de gegevens niet durfde achter te houden nu zijn vervanger er van had kennisgenomen kan - nu de inhoud van het verslag ook naar de mededeling van zijn vervanger volledig in de nota van 23 augustus is overgenomen - alleen stand houden indien iets anders dan de inhoud van het verslag voor Mr.Larive belastend zou kunnen zijn. Nu de stukken niet meer te vinden zijn is de commissie er niet in geslaagd hierover beslissende aanwijzingen te verkrijgen.

De betrokken agent heeft verklaard, dat de personalia zijn ingeleverd bij de case-officer in ieder geval ná 18 april en vermoedelijk vóór 8 mei. Agent acht het waarschijnlijk dat het financiële verslag na terugkeer (27 juni) van zijn reis is ingeleverd, wat klopt met de latere verklaringen van de case-officer en Mr.Larive. Indien dit juist is, had de doorzending van het rapport geen enkele haast meer. Kort na de ontvangst ging Mr.Larive met verlof en na zijn terugkeer heeft hij de gegevens verwerkt in zijn rapport van 23 augustus, toen toestemming voor een nieuwe reis moest worden gevraagd.

Het is trouwens wel duidelijk dat de dienstleiding en Mr.Larive een geheel ander uitgangspunt hebben bij het in beschouwing nemen van de financiële toestand van betrokkene. Mr.Larive ziet de enigszins moeilijke financiële toestand als een middel om agent nauwer aan de dienst te binden. De dienstleiding daarentegen ziet hem als een gevaar voor de "cover", waaronder de reis moest worden gemaakt: een vacantiereis waarop tevens zakelijke contacten zouden worden gelegd.

Dit gevaar voor de "cover" betreft eensdeels de mate waarin deze plausible voorkomt, anderzijds het gevaar dat betrokkene loopt door de tegenpartij te worden gehanteerd. Dit laatste is groter naarmate de agent een minder ervaren of standvastige figuur is en voorts naarmate hij meer aangrijpingspunten biedt. Nu de commissie over de persoon van deze agent van verschillende kanten slechts gunstige karakterbeschrijvingen heeft

- ontvangen -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

ontvangen, kon het gevaar naar haar mening niet in de man zelf hebben gelegen. Zij kan echter ook niet inzien dat de financiële toestand van betrokkene, voorzover zij daarin een inzicht heeft kunnen krijgen, een onaanvaardbaar risico zou opleveren. Het is de commissie duidelijk dat de financiële draagkracht een rol kan spelen, bijvoorbeeld bij een student die wordt uitgezonden, maar juist een zakenman kan als geen ander zijn werkelijke financiële toestand verhullen. Het is voor hem van het grootste belang zijn financiële zwakheid niet te laten uitkomen en juist op hem zou - als het bestond - het adagium dat men bij een smalle beurs het breed moet laten hangen van toepassing kunnen zijn.

De commissie heeft er geen bewijs voor kunnen vinden dat het uitgebreide financiële verslag indertijd eerst door Mr. Larive is achtergehouden en later verdonkeremaand.

ZEER GEHEIM

Bijlage D.

ZEER GEHEIM

Het geven in strijd met de bestaande instructies van f 500.--
uit de operationele gelden aan het reisotje van de inlichtingen-
dienst van het betrokken politiekorps dat de agent had aange-
bracht.

Nadat de vervanger van Mr.Larive op 4 augustus contact had gehad met de case-officer, bleek Mr.Labouchere dat f 500.-- minder aan agent ter beschikking was gesteld dan het bedrag dat door Mr.Larive voor de operatie was opgenomen. Het is de commissie opgevallen, dat Mr.Larive's vervanger al dadelijk aannam dat de zaak voor Mr.Larive scheef zat; hij stelde Mr.Labouchere voor, het onderzoek uit te stellen totdat Mr.Larive zou zijn teruggekeerd van vacantie. Mr.Labouchere stond er echter op, dat door Mr.Larive's vervanger onmiddellijk een onderzoek zou worden ingesteld. Wat hierbij precies Mr.Labouchere voor ogen heeft gestaan, is niet duidelijk geworden. Wanneer aangenomen moest worden, dat ten aanzien van de f 500.-- een strafbaar feit gepleegd was, had Mr.Labouchere aan een politioneel onderzoek - Mr.Larive's vervanger is opsporingsambtenaar - kunnen denken. Was het geld besteed in strijd met bestaande instructies, dan zou slechts een disciplinair onderzoek kunnen plaats vinden. De chef van Mr.Larive's vervanger die werd geraadpleegd, heeft het van de aanvang af als een disciplinair onderzoek gezien. De vervanger zelf heeft van zijn bevindingen geen proces-verbaal opgemaakt, maar mondeling gerapporteerd over het mondelinge onderhoud dat hij met de case-officer had gehad, waarbij laatstgenoemde min of meer "overvallen" werd, omdat Mr.Larive's vervanger onaangekondigd verscheen. Mr.Larive's vervanger heeft aan de commissie verklaard, dat de case-officer tegen hem heeft gezegd: "Het geld is niet bij de onderofficieren, maar bij hoofdinspecteur X, in het reisotje van de politie, maar die zwijgt als het graf".

In zijn eerste brief beticht Mr.Labouchere er Mr.Larive van dat hij de f 500.-- aan de politie had uitgekeerd, zulks tegen het nadrukkelijk verbod van de dienstleiding in. Nadat Mr.Larive dit heeft ontkend, stelt Mr.Labouchere het anders. Nu

- heet -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

heet het, dat de case-officer op Mr.Larive's instigatie het geld heeft uitgekeerd. Ook dit ontkent Mr.Larive.

De eerste ontkenning geeft weer dat Mr.Larive het geld niet zelf zou hebben uitgekeerd, maar laat de mogelijkheid open, dat de case-officer het heeft gedaan. De tweede vraagstelling zou kunnen beogen dáárop antwoord te krijgen, doch de tweede ontkenning laat nog de mogelijkheid open, dat de case-officer het geld op eigen gezag zou hebben uitgekeerd, dus buiten voorkennis van Mr.Larive.

Gezien de verhouding tussen Mr.Larive en de case-officer is het weinig aannemelijk, dat de laatste zulk een veronderstelde uitgave ter bevordering van good-will zou doen zonder voorkennis of instigatie van de eerste.

Het verschil in tekst van de eerste met de tweede vraag kan worden verklaard uit het feit dat Mr.Labouchere in zijn hart reeds overtuigd zijnde van een onjuiste financiële manipulatie, in de eerste vraag uitgaat van een foutieve rechtstreekse daad van Mr.Larive. Bij de onhoudbaarheid hiervan werd de tweede vraag gegoten in de vorm van een indirecte verantwoordelijkheid voor de nog steeds voorop gestelde veronderstelling van een onjuiste financiële manipulatie.

Mr.Labouchere gaat hierbij van een veronderstelling uit, waarbij de wens wel eens de vader van de gedachte heeft kunnen zijn. Maar de vraag beoogde juist die veronderstelling te verifiëren. Hij zelf verklaart de verschillende teksten uit de wens de vraag zo te stellen, dat Mr.Larive tot een antwoord zou worden geprikkeld. Evengenoemde veronderstelling kwam overigens óók bij Mr.Larive's vervanger op, terwijl deze blijk gaf het vervelend te vinden daarin te worden gemengd.

De case-officer heeft bij zijn verdere verklaringen steeds ontkend, dat de f 500.-- bij de politie zouden zijn terecht gekomen: eerst tijdens een verhoor op 31 augustus door Mr.Kielstra en daarna tijdens een verhoor op 2 september door Mr.Labouchere zelf. Bij dit laatste verhoor werd hem duidelijk te kennen gegeven dat de continuering van zijn dienstverband met de B.I.D. afhankelijk werd gesteld van het afleggen van een

- verklaring -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

verklaring overeenkomstig de waarheid. De daarna afgelegde verklaring hield - zoals boven reeds vermeld - wederom in dat hij het geld onder zijn beheer had gehouden. Voor Mr. Labouchere was de waarheid kennelijk, dat het geld in het "reispotje" van de politie zou zijn gekomen en ook Mr. Larive's vervanger spreekt zich in die richting uit. Dit blijven nochtans veronderstellingen, die niet door bewijzen worden gedekt en waarop het uiteindelijk oordeel dus niet mag berusten.

Niettemin rapport Mr. Labouchere aan de secretaris-generaal bij zijn commentaren op de overgelegde "vergrijpen": "Ten aanzien van de f 500.-- die volgens de verklaring van de case-officer aan Mr. Larive's vervanger op 4 augustus*) bij de politie terecht kwamen, zal wel nimmer volledige klaarheid komen. Nadat de case-officer door Mr. Larive was ingelicht over de gerezen moeilijkheden, heeft hij niet alleen verklaard dat deze gelden nog onder zijn berusting waren, doch ook ontkend zijn hierboven vermelde verklaring (dat het geld terecht gekomen was bij de politie) aan Mr. Larive's vervanger te hebben afgelegd". Het verband toch tussen het herroepen van de verklaringen van de case-officer en een - wederom verondersteld - contact tussen deze en Mr. Larive is niet aangetoond. Op bladzijde 8 van die zelfde brief, waarin de conclusie waartoe het rapport leidt, wordt uitgesproken, wordt nog eens gesteld dat Mr. Labouchere ervan overtuigd is, dat "de case-officer tegenover Mr. Larive's vervanger de waarheid sprak, toen hij onomwonden verklaarde dat een bedrag van f 500.-- in het "reispotje" van de politie was gestort. Hij meende toen geen enkele reden te hebben om dit tegenover Mr. Larive's vervanger te verzwijgen .....". Ook dit kan niet dan op een veronderstelling berusten. Hoewel Mr. Labouchere aan het eind van de desbetreffende alinea opmerkt dat hij wel de overtuiging heeft, doch het volledige bewijs niet kan leveren, neemt dit niet weg dat dat juist de reden had moeten zijn deze veronderstellingen zonder nadere staving niet in zijn commentaar op te nemen en stellig niet onder de conclusie te vermelden.

De commissie, die zich door de betrokken hoofdinspecteur uitvoerig heeft laten voorlichten omtrent het contact tussen de

- B.I.D. -

---

*) Dit is onjuist, het onderhoud heeft ongeveer op 12 augustus plaats gehad.

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

B.I.D. en zijn politie-korps, heeft niet de indruk, dat op deze wijze geld aan de politie ter beschikking is gesteld. De dienstleiding van de B.I.D. is op 4 januari 1962 accoord gegaan met een afrekening waarbij van de resterende f 500.-- alsnog f 382,38 aan de agent kan worden uitgekeerd en f 117,62 moet worden terugbetaald.

Het is weinig aannemelijk, dat de f 500.-- zijn terechtgekomen in het "reispotje" van de politie, zodat tijdens het onderhoud van Mr.Larive's vervanger met de case-officer van een - overigens onopgehelderd - misverstand sprake moet zijn geweest.

De commissie heeft de indruk, dat deze beschuldiging voor de leiding van de B.I.D. de aanleiding is geweest een actie tegen Mr.Larive te beginnen en heeft op grond daarvan dan ook haar onderzoek naar dit feit uitgestrekt.

ZEER GEHEIM

Bijlage E.

ZEER GEHEIM

Het entameren van een operatie zonder de vereiste toestemming.

Op 5 september 1961 had de vervanger van Mr.Larive een bespreking met vertegenwoordigers van een bevriende buitenlandse inlichtingendienst, waarbij een operatie ter sprake werd gebracht, waarvan eerstgenoemde geen kennis droeg. Hem werd medegedeeld, dat de betrokken agent zich op dat moment in een Nato-land bevond en bezig was een visum te verkrijgen voor een aangrenzend land achter het IJzeren Gordijn. Hij zou reeds in contact zijn met het kantoor van de betrokken inlichtingendienst voor "briefing". Mr.Larive zou verklaard hebben dat Mr.Kielstra niet op de hoogte was van deze operatie - hij was toen zij geëntameerd werd met verlof - maar dat Mr.Labouchere persoonlijk zijn toestemming voor deze operatie had gegeven.

Mr.Labouchere ontkent dit en heeft opdracht gegeven de operatie af te breken.

Hier staat de verklaring van Mr.Labouchere tegenover die van Mr.Larive.

Dr. Crul van de B.I.D. verklaart dat Mr.Larive, kort voordat hij zelf met vakantie ging, ongeveer op 14 juli, bij hem is geweest om te vragen of hij als hoofd van de politieke desk interesse had voor een operatie in het betrokken land. Hij wilde argumenten hebben, omdat hij daarna naar de heer Labouchere toe wilde om het groene licht voor zo'n operatie te vragen. Dr.Crul heeft gezegd dat hij groot belang hechtte aan een dergelijke operatie. De secretaresse van Mr.Labouchere weet met zekerheid te verklaren dat Mr.Larive op 14 juli 's middags bij Mr.Labouchere geweest is, terwijl Mr.Larive zelf verklaart dat deze aangelegenheid dezelfde dag of de dag tevoren pas bij de lunch met enkele vertegenwoordigers van de betrokken buitenlandse inlichtingendienst was opgekomen en hij 's middags met Mr.Labouchere alleen daaromtrent een gesprek heeft gehad. Nadien heeft hij nog besprekingen gevoerd met de joint partner en verdere regelingen getroffen opdat hij de volgende morgen met vakantie kon vertrekken.

- Mr.Labouchere -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

Mr. Labouchere ontkent met grote stelligheid dat hij op 14 juli toestemming tot de operatie heeft verleend. Wel zou volgens hem Mr. Larive op 14 juli bij afwezigheid van Mr. Kielstra enige operationele aangelegenheden met hem besproken hebben, namelijk:

- a) welke operaties hij voor de duur van zijn verlof aan zijn vervanger overdroeg;
- b) de financiële consequenties van een van deze operaties.

Hij heeft Mr. Larive opdracht gegeven het besprokene op schrift te stellen teneinde Mr. Kielstra na diens terugkomst daarvan op de hoogte te kunnen stellen, waaraan hij voldeed in zijn nota's nrs. 100 en 101 gedateerd 14 juli 1961. Mr. Labouchere stelt nu, dat indien op 14 juli de operatie van de hier bedoelde agent eveneens ter sprake zou zijn gekomen dit ook in een van de nota's vermeld zou zijn, quod non.

Mr. Labouchere ziet echter over het hoofd, dat het onderhoud waarvan de nota's nrs. 100 en 101 de neerslag zijn - misschien met uitzondering van enkel detail - volgens die nota's op 10 juli heeft plaats gehad. Mr. Labouchere verklaart dat het ook mogelijk is, dat dat onderhoud heeft plaats gehad enige dagen voor het vertrek met vakantie van Mr. Larive. Dit is ook logisch, met het treffen van dergelijke regelingen wacht men niet tot de laatste dag. Het onderhavige geval werd besproken op de laatste dag voor Mr. Larive's vakantie en aangezien er geen directe actie te verwachten viel en het al zeer laat geworden was, heeft hij van het schriftelijk vastleggen van de afspraak afgezien.

Gezien de verklaringen van Dr. Crul, de secretaresse van Mr. Labouchere en van Mr. Larive, alsook de onjuiste redenering van Mr. Labouchere en mede gezien het feit dat de resultaten van deze operatie bij de B.I.D. zouden binnenkomen, waar zij door hun niet alledaags karakter zouden moeten opvallen, acht de commissie het zeer waarschijnlijk, dat de toestemming voor de operatie toch wel is verleend en dat dit Mr. Labouchere volkomen door het hoofd is gegaan.

ZEER GEHEIM

Bijlage F.

ZEER GEHEIM

Het opzettelijk onjuist vermelden dat een agent was opgebracht door een van zijn case-officers.

In zijn rapport van 30 mei 1961 vraagt Mr.Larive aan Mr.Kielstra toestemming om een benaderingsonderzoek te houden naar een zekere X, aangezien een van zijn case-officers had vernomen dat hij tewerkgesteld zou worden in een land achter het IJzeren Gordijn. Mr.Larive deelde mede, dat hij voornemens was deze intelligence mogelijkheid ook te bespreken met een officier van de Koninklijke Luchtmacht. In verband met zijn vertrek met vakantie verzocht hij op 14 juli 1961 zijn vervanger het benaderingsonderzoek, waarvoor van Mr.Kielstra toestemming is ontvangen, uit te voeren en de operationele follow-up met de B.I.D. en met de case-officer af te wikkelen.

In het schriftelijk verslag dat Mr.Larive's vervanger gemaakt heeft van het onderhoud dat hij op 4 augustus met genoemde case-officer heeft gehad, vermeldt hij alleen dat het benaderingsonderzoek aan een van zijn ondergeschikten was opgedragen en nog niet was ontvangen. Op dat verslag is wel een aantekening gesteld van de hand van Mr.Kielstra en gedateerd 8 augustus, dat de case-officer nooit van de naam van de agent gehoord had. In het schriftelijk verslag dat Mr.Kielstra heeft opgemaakt van het onderhoud dat hij in het bijzijn van Mr.Larive's vervanger op 31 augustus met de case-officer heeft gehad, wordt het hele geval niet vermeld. In het verhoor van de case-officer door Mr.Labouchere op 2 september verklaart eerstgenoemde, dat hij betrokkene heeft opgebracht en noemt daarbij de naam van het lid van het gemeentelijke politiekorps dat hem de tip gegeven heeft. In het verhoor van Mr.Larive door Mr.Labouchere op 4 september bevestigt Mr.Larive de verklaring van de case-officer met dien verstande, dat hij niet wist van wie de case-officer de tip had gekregen. In zijn verweerschrift verklaart Mr.Larive dat hij wegens het ontbreken van accesmogelijkheid aanvankelijk geen actie heeft genomen, maar daartoe pas is overgegaan toen bovengenoemde officier van de Luchtmacht de naam van de agent noemde, waardoor zich

- ineens -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

ineens een accesmogelijkheid voordeed.

Verder voert Mr.Labouchere aan dat Mr.Larive's vervanger hem mondeling heeft gerapporteerd, dat deze tijdens operationele besprekingen op de luchtmachtstaf had vernomen dat X door de betrokken officier van de Luchtmacht bij Mr.Larive als mogelijke agent was aangebracht en dus de case-officer en Mr.Larive onwaarheid spraken. Het is zeer goed mogelijk, dat X ook door de betrokken officier van de Luchtmacht als potentieel agent is opgebracht en dat klopt met de verklaring van Mr.Larive, dat hij toen pas accesmogelijkheid zag en X als mogelijke agent heeft opgebracht. De gehele beschuldiging berust in feite op de hierboven vermelde aantekening dd. 8 augustus van Mr.Kielstra, die deze waarschijnlijk baseerde op een mondelinge mededeling van Mr.Larive's vervanger. Het onderhoud van deze laatste met de case-officer vond plaats in de avonduren op het kampeerterrein, waar de case-officer met zijn familie met vakantie vertoefde. Het is niet onwaarschijnlijk dat onder die omstandigheden de case-officer zich de naam van betrokken agent die hij enkele maanden tevoren had opgebracht, niet herinnerde.

Op geen enkele wijze is gebleken, dat de agent niet is opgebracht door de case-officer van Mr.Larive.

ZEER GEHEIM

Bijlage G.

ZEER GEHEIM

Het niet doorgeven van rapporten betreffende een agent die een reis naar een land achter het IJzeren Gordijn zou ondernemen en die in Nederland contact had gehad met een persoon die mogelijk de security van de operatie ernstig in gevaar kon brengen.

Een drietal rapporten van de case-officer aan de chief case-officer die door laatstgenoemde ter kennis van Mr. Larive is gebracht, zou niet ter hand gesteld zijn aan Mr. Kielstra. Hierdoor zou een onvolledig beeld verkregen zijn over de gehele operatie; tevens leidde dit tot de klacht van de joint partner in deze operatie (een bevriende buitenlandse inlichtingendienst) dat deze onvolledig op de hoogte was gehouden.

De agent zou aanvankelijk een reis naar een land achter het IJzeren Gordijn ondernemen met een ander persoon (verder aan te duiden als subbron), die de nationaliteit had van de joint partner. Er bestond enige twijfel over de betrouwbaarheid van de subbron.

Mr. Kielstra legt er de nadruk op dat de bovenbedoelde rapporten niet zijn doorgezonden, maar naar het oordeel van de commissie is de vraag waarom het gaat of deze kwestie al dan niet met de dienstleiding is besproken. Er kan worden aangenomen dat dit laatste wel degelijk is geschied: De subbron is op 17 maart 1961 met de B.V.D. besproken. Dit moet van Mr. Kielstra zijn uitgegaan, daar Mr. Larive geen contact met de B.V.D. onderhield. Mr. Larive heeft in de tweede helft van maart aan Mr. Kielstra een door subbron geschreven briefkaart overgelegd, opdat een handschriftanalyse kon worden gemaakt. In een nota van 18 april van Mr. Larive aan de joint partner via Mr. Kielstra wordt omtrent de agent gezegd: "Aanvangsdatum reis afhankelijk van ontvangst van door U toegezegde gegevens betreffende subbron". In de maand mei hebben de case-officer en enkele anderen een gesprek met een vertegenwoordiger van de joint partner, waarbij de case-officer de achtergrondgegevens, welke ook in het drietal rapporten verwerkt waren ter tafel bracht, hetgeen leidde tot de klacht van de joint partner dat deze laatste onvolledig op de hoogte

- was -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

was gehouden. Na dit gesprek wordt de beslissing genomen dat de agent subbron, die inmiddels naar een stad achter het IJzeren Gordijn vertrokken was, zou gaan opzoeken. De reis zelf en in ieder geval het bezoeken van subbron achter het IJzeren Gordijn kon alleen maar doorgaan indien inmiddels gunstige inlichtingen omtrent subbron waren verkregen. In een bijlage van een rapport van 26 juni 1961 van Mr. Larive aan Mr. Kielstra wordt ten aanzien van de agent gezegd:

- a. een en ander werd omstandig met U, de chief case-officer en de joint partner besproken;
- b. bron vertrok medio juni naar (een land achter het IJzeren Gordijn).

De security van de agent en van de operatie is dus door het slechts mondeling doorgeven van de inhoud der bewuste rapporten in geen dele veronachtzaamd. Over blijft slechts de klacht dat de joint partner deze bijzonderheden eerst vernam bij een bespreking van het jaarprogramma. Waar de bewuste operatie geheel door de B.I.D. werd opgezet, kan de commissie dit verzuim niet belangrijk vinden.

ZEER GEHEIM

Bijlage H.

ZEER GEHEIM

Het onthouden aan Mr.Kielstra van gegevens die van belang zijn voor de beoordeling van een agent en een operatie alsmede van een eventuele follow-up en het doen van een onware mededeling over de grenscontrôles en de aandacht die werd besteed aan mee-gevoerde camera's.

De agent die een reis naar een land achter het IJzeren Gordijn had gemaakt, werd na terugkomst gedebriefed door een case-officer, wiens rapport daarover via de chief case-officer werd gezonden naar Mr.Larive.

In dit rapport werd onder meer vermeld:

- a) Bij het vragen naar de weg raakte agent in gesprek met een studente in de Franse taal, waarvan hij zich alleen de voor-naam weet te herinneren.
- "Alle gegevens die bron omtrent namen etc. verzameld had, zijn te X (een grensstation) vernietigd geworden. Zie hiervoor het "afzonderlijke verslag".
- b) Te X (een grensstation achter het IJzeren Gordijn) had agent foto's genomen en werd korte tijd later door een aantal geuniformeerde militairen der veiligheidspolitie uitgenodigd zijn foto-apparatuur met toebehoren mede te nemen en hen te volgen. Hij zag kans zijn notitieboek met gegevens over plaats gehad hebbende contacten aan een subbron te geven met verzoek deze te vernietigen, waaraan deze heeft voldaan. Agent's personalia werden genoteerd. Tevens moest hij zijn films afgeven en kon na ongeveer een uur weer vertrekken, onder mededeling dat de films indien deze geen bezwarend materiaal bevatten, naar zijn ambassade gestuurd zouden worden.
- c) Zelf was hij (agent) aanvankelijk na zijn terugkeer zeer geschrokken van zijn aanhouding in X. Hij voelde er niets meer voor nog eens een reis te ondernemen. Naderhand kwam hij echter op deze verklaring iets terug, door te zeggen dat hij het bij een volgende gelegenheid anders zou doen.

In Mr.Larive's rapport van 15 september 1959 wordt vermeld:

- omtrent -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

- a) omtrent de hierboven onder a) genoemde ontmoeting: Overige gegevens (d.w.z. andere dan de voornaam) wel genoteerd maar kwijt geraakt.
- b) omtrent grenscontrôles: Bij het passeren van de grenzen waren personen- en bagagecontrôles niet van betekenis ..... Er werd geen aandacht besteed aan meegevoerde camera's.
- c) Bron is bereid dergelijke reizen naar Rusland te onzen behoeve te herhalen.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat Mr.Larive in zijn schriftelijke berichtgeving aan Mr.Kielstra bepaalde van belang zijnde gebeurtenissen heeft verzwegen c.q. onjuist weergegeven. Volgens zijn zeggen is hier wel mondeling over gesproken en uit de notulen van een bespreking op 18 mei 1960 waarbij Mr.Kielstra, Mr.Larive en een vertegenwoordiger van een bevriende inlichtingendienst aanwezig waren, blijkt dat het dossier van agent uitvoerig is besproken. Men vroeg zich af of het raadzaam was een dergelijke agent opnieuw een reis naar hetzelfde land te laten maken. Dit zou kunnen slaan op de voorvallen die Mr.Larive in de schriftelijke rapportage heeft verzwegen, maar ook op het feit dat agent in een bepaalde stad was opgefallen of op de overweging dat alleen al het meermalen maken van een reis naar hetzelfde land zou kunnen opvallen. Een en ander is niet meer na te gaan, maar ook al zouden de verzwegen voorvallen ter sprake zijn gekomen, dan blijft het toch onjuist dat een en ander uit de schriftelijke rapportage is weggelaten.

Op zichzelf zijn deze voorvallen niet voldoende om tot het besluit te komen agent nimmer meer achter het IJzeren Gordijn te zenden. Zij behoren echter in het dossier voor te komen. Het verdient in dit verband de aandacht dat de chief case-officer, die later als vervanger van Mr.Larive optrad en aan wie de voorvallen volledig bekend waren, nog in hetzelfde jaar heeft aangedrongen op heruitzending van agent en dan nog wel naar hetzelfde land.

Het is niet aangetoond - en ook niet aannemelijk - dat Mr.Larive de opzet heeft gehad met de aanbranding van de agent bij eigen planning nooit meer rekening te houden.

Bijlage J.

ZEER GEHEIM

Het verzwijgen van het feit dat een agent veroordeeld was tot 12 maanden gevangenisstraf wegens heling.

De betrokken agent werd opgebracht door een case-officer van Mr.Larive op recommandatie van de inlichtingendienst van een gemeentelijk politiekorps. Door de dienstleiding werd mondeling toestemming tot benadering gegeven. De agent was gehuwd met een vrouw afkomstig uit een land achter het IJzeren Gordijn en in de zomer van 1959 heeft het echtpaar een reis gemaakt naar het geboorteland van de echtgenote. Deze operatie geschiedde in samenwerking met een bevriende buitenlandse inlichtingendienst. Agent werd na terugkeer op of omstreeks 12 augustus 1959 aangehouden en bleef in verzekerde bewaring tot 10 mei 1960. Op 17 februari werd hij veroordeeld tot 12 maanden gevangenisstraf, waarvan drie maanden voorwaardelijk wegens heling meermalen gepleegd, een en ander met aftrek van voorarrest.

In een operationeel rapport van 7 augustus 1959 aan Mr.Kielstra rapporteert Mr.Larive: "Rapport in haast gemaakt wegens tijdelijk vertrek van bron. Na terugkomst zal bron nader worden ondervraagd". Agent werd nog een of meermalen met medewerking van de politie in het Huis van Bewaring gedebriefed. Op 28 september wordt gemeld: "Boven gerefereerde rapporten (waaronder het rapport van 7 augustus) bevatten slechts inlichtingen verzameld door bron. Het was thans mogelijk bron en diens echtgenote dieper te ondervragen. Bron verbleef circa vier weken in Rusland en zijn echtgenote drie maanden. Een groot gedeelte van de inlichtingen is afkomstig van subbron. Broncode echtgenote X a (de code van de echtgenoot was X). Basis van recrutering was reeds een drie jaar oude C.I. relatie. Bron en echtgenote zijn bereid opnieuw te onzen behoefte een reis naar Rusland te maken".

Hieruit blijkt wel dat Mr.Larive de arrestatie van agent niet heeft vermeld, waartoe hij uiteraard verplicht was. Het was inderdaad juist dat de voornaamste gegevens van de echtgenote afkomstig waren. Oorspronkelijk vormden zij geen intelligence team, hoewel moet worden aangenomen dat de vrouw van de opdracht van

- haar -

ZEER GEHEIM

ZEER GEHEIM

haar man op de hoogte is geweest. Het had de aandacht van de dienstleiding kunnen trekken, dat de vrouw na de reis een apart codenummer had gekregen, namelijk door toevoeging van een a aan het codenummer van de man en dat daarna zelfs zij alleen als bron wordt aangemerkt en aan haar het oude codenummer van de man is gegeven. Dit alles echter kan de heer Larive niet disculperen.

De ingebrachte informatie welke in hoofdzaak door de vrouw was binnengebracht, werd door de joint partner van het allergrootste belang geacht, zo zelfs dat de vraag van deceptie bij hen opkwam en zij vroegen zich af of bron wel absoluut betrouwbaar kon worden geacht. Op deze opmerkingen van de joint partner, die aan Mr.Larive ter kennis werden gebracht, werd door de dienstleiding niet gereageerd, omdat zoals de dienstleiding thans stelt haar nimmer iets ten nadele van de bron werd gemeld.

Op 18 mei 1960 verzocht Mr.Larive aan de dienstleiding aan agent een bonus uit te betalen, die hij nog te goed had voor zijn rapportage voor zijn reis van 1959. In verband met de bedoeling hem nog eens naar Rusland uit te zenden zou de uitbetaling van dit bedrag zijn good-will zeker ten goede komen.

In 1960 wordt agent niet opnieuw uitgezonden, maar voor 1961 wordt een nieuwe reis gepland, waarbij als agent niet langer de man maar diens echtgenote wordt opgevoerd. Zij heeft in 1961 de reis alleen gemaakt. Volgens de chief case-officer is het feit dat de man gedetineerd is geweest ter sprake gekomen tijdens het overleg met de joint partner over het jaarprogramma 1960 en ook Mr.Larive neemt aan dat dat het geval is geweest, maar bewijzen daarvoor zijn niet gevonden.

Op zichzelf wordt de veroordeling van de man door de dienstleiding niet als een absoluut beletsel gezien om hem en zijn vrouw opnieuw uit te zenden, maar dit neemt niet weg dat het feit aan de dienstleiding gemeld had moeten worden.

ZEER GEHEIM

Plaats 3 bij Rapport

2. 5. 1960

ZEER GEHEIM

Van: Gsp. Vice-Admiraal F.J. Kist
Aan: de Minister-President, Minister van Algemene Zaken
Nr.: 28

Onderwerp: Zaak Larive

handwritten signature

1. Het onderzoek naar de gedragingen en positie van Mr. L.E. Larive, mij opgedragen bij Uw beschikking van 28 maart 1960, nr. KA 1553/24, is zover gevorderd, dat ik meen verantwoord te zijn U een voorstel over de afwikkeling van deze zaak te doen.
  2. Een korte samenvatting van mijn bevindingen moge te Uwer inlichting hieraan voorafgaan.
  3. In geen enkel opzicht is mij gebleken, dat de beschuldigingen, welke door de heren van het Algemeen Dagblad tegen de heer Larive zijn ingebracht, op waarheid zouden berusten. Met name is niets gebleken van malversaties, noch van ontoelaatbare handelingen bij de exploitatie van z.g. "coverfirma's", welke in de door de heer Larive geleide inlichtingenoperaties een rol vervullen.
- Wèl is naar voren gekomen, dat bij de financiering van één van die firma's verantwoorde transacties via een Zwitserse bank hebben plaats gehad. Mogelijk kan hierdoor het ontstaan van de door het Algemeen Dagblad vernomen geruchten worden verklaard.
- Ook is een feit, dat mevrouw Larive commanditaire vennoot in een mede als cover voor agenten van de heer Larive dienend bedrijf is, maar dit is op zichzelf niet laakbaar.
4. De zaak Larive zou hiermede zijn afgedaan, ware het niet, dat er kennelijk intern in de B.I.D. moeilijkheden waren gerezen.

De Regeringscommissaris in Algemene Dienst heeft namelijk in zijn brief van 23 maart j.l. aan Mr. Fock talrijke gevallen van indisciplinair optreden aangeduid en heeft in verband daarmee verzocht om een onderzoek door een "neutrale instantie" te doen instellen. Als zodanig heeft U mij daarop aangewezen.

Het verzoek om een neutraal onderzoek heeft mij ertoe gebracht aan te nemen, dat een onderzoek gewenst was naar de verhoudingen tussen enerzijds de heer Larive en anderzijds de dienstleiding van de B.I.D.. Immers, wanneer dit niet de bedoeling zou zijn geweest, dan had de Regeringscommissaris in Algemene Dienst kunnen volstaan met het rapporteren van bepaalde door hem geconstateerde inbreuken op de discipline en had hij naar aanleiding daarvan zelf voorstellen voor correctie- of strafmaatregelen aan U kunnen voorleggen.

ZEER GEHEIM

5. Teneinde inzicht te krijgen in de verhoudingen in de B.I.D. heb ik na kennisneming van de mij overgelegde bescheiden aangaande het door de heren Labouchère en Kielstra reeds gehouden onderzoek, gesprekken gevoerd met alle afdelingshoofden van de B.I.D., met de secretaresse van de heer Labouchère, zomede met de heer Larive en met enige bij de operaties betrokken marechaussee-officieren.

Uit deze gesprekken heb ik mij een beeld van de situatie gevormd, dat, hoewel mogelijk niet in alle opzichten geheel juist, niettemin mijns inziens voldoende helder is om het trekken van conclusies aangaande de verhoudingen in de B.I.D. te rechtvaardigen.

Voorop kan worden gesteld, dat de heer Larive bij het uitvoeren van zijn operaties veelal een zodanige zelfstandigheid heeft betracht en een dergelijke eigenmachtigheid heeft getoond, dat dit optreden zich niet laat verdragen met de verantwoordelijkheid van de dienstleiding voor een goede gang van zaken.

Dit is een ernstige zaak, zelfs wanneer, zoals in het onderhavige geval, geen schriftelijke instructies door de dienstleiding zijn verstrekt, omdat een ongeschreven regel van het operationele inlichtingenwerk is, dat voor bepaalde handelingen steeds van te voren de toestemming van de dienstleiding moet zijn verkregen. Mr. Larive is in het inlichtingenvak zodanig opgeleid en geroutineerd, dat hij, hetgeen hij trouwens ook tegenover mij beaamde, van deze regel, waartegen hij toegeeft van tijd tot tijd gezondigd te hebben, volkomen op de hoogte is.

Formeel beschouwd zou ik dan ook, mede rekening houdende met de opgetreden vertrouwenscrisis, zeker gerechtvaardigd zijn U voor te stellen de heer Larive van zijn functie te ontheffen.

6. Ik meen echter niet tot zulk een advies te moeten overgaan, daar de dienstleiding naar mijn inzicht zodanig heeft gefaald, dat de ontstane situatie en verhoudingen zeker niet alleen aan de schuld van de heer Larive zijn te wijten.

Het zou niet eerlijk zijn alleen Mr. Larive te treffen, zelfs niet, wanneer, waartoe artikel 99 van het A.R.A.R. de ruimte laat, hem op gunstige condities ontslag zou worden verleend.

De zaak is n.l., dat de vorige Regeringscommissaris in Algemene Dienst verscheidene operaties bewust en opzettelijk met Larive behandelde, zonder de heer Kielstra, het hoofd van de z.g. Operatie-afdeling, die de controle over alle operaties behoort te hebben, daarin te kennen.

Jhr. De Muralt controleerde zelf verscheidene operaties en de kas.

Toen de heer Labouchère in de zomer van 1956 optrad als hoofd van de B.I.D. was zijn ambtelijke verhouding tot de heer Kielstra, naar aanleiding van moeilijkheden, ontstaan in zijn vorige functie, zo slecht, dat hij niet alleen een poging deed Mr. Kielstra uit de dienst te doen verwijderen, maar ook zijn mening over deze - zijn tweede man - niet onder stoelen of banken stak. Van hem kon dus verwacht worden, dat hij voorshands de politiek van zijn voorganger zou continueren. Weliswaar kwam de heer Labouchère spoedig tot de overtuiging, dat deze politiek fout was en begon hij Mr. Kielstra meer in de zaken te betrekken, maar toen hem op 1 april 1957 een ernstig auto-ongeluk overkwam, had de heer Kielstra nog geen kennis van enige onder Larive's leiding lopende operaties.

Duidelijk wordt de situatie geïllustreerd door het feit, dat toen de heer Kielstra als waarnemend hoofd in augustus 1957 inzage vroeg van de financiële verantwoording van de heer Larive deze, zowel als de kashoudster - de secretaresse van de heer Labouchère - dit weigerden en bij aandringen van Mr. Kielstra, naar de nog niet van ziekteverlof teruggekeerde Mr. Labouchère gingen. Deze is toen naar zijn bureau gegaan, heeft de kas gecontroleerd en goed bevonden en heeft aan Mr. Larive opdracht gegeven in het vervolg maandelijkse verantwoordingen in te dienen.

Het enig juiste antwoord, te weten: "De heer Kielstra is waarnemend hoofd van de dienst en diens orders dienen dus opgevolgd te worden" is niet gegeven. Eerst in januari 1960 heeft de heer Kielstra inzage gekregen van de kasverantwoording van Mr. Larive!

De Regeringscommissaris in Algemene Dienst heeft ook, nadat hij weer dienst is gaan doen op 1 januari 1958, niet aanstonds de heer Kielstra ingeschakeld. Mogelijk doordat hijzelf nog lang niet voor de volle 100 % fysiek geschikt was, heeft hij ook persoonlijk de noodzakelijke controle achterwege gelaten.

Ik merk hierbij op, dat vele van de vragen, die nu na het onderzoek in januari zijn gerezen en die op eigenmachtig handelen van Mr. Larive wijzen, bij een behoorlijke controle de dienstleiding er reeds veel eerder toe hadden moeten brengen uitleg aan Mr. Larive te vragen.

De heer Larive heeft, zowel in zijn nota's bij het optreden van de heer Labouchère in augustus 1956, als later in zijn maandelijkse kasverantwoordingen zoveel aangrijpingspunten geboden voor het vragen van nadere informatie, dat iemand met zijn karakter wel kon concluderen, dat de leiding zijn optreden billijkte.

7. Hier raak ik aan een zeer belangrijke factor in deze zaak, n.l. het karakter van de heer Larive.

Een ieder is het erover eens, dat Mr. Larive een zeer bekwam operationeel inlichtingenman is. Hij heeft fantasie, doorzettingsvermogen, soepelheid. De "operatie" staat bij hem voorop, maar wanneer deze niet op de ene manier tot ontwikkeling kan komen, dan moet het maar op een andere manier, en deze kan, om een uitdrukking van Mr. Larive

zelf te gebruiken "link" zijn, ook tegenover bevriende instanties.

In het kort gezegd, Mr. Larive is voor zijn taak uitzonderlijk geschikt, mits hij zeer streng in de hand wordt gehouden. Hem ontbreekt - zoals bij verscheidene van de operationele krachten in het inlichtingenvak het geval is - dat gevoel voor medeverantwoordelijkheid met de leiding, dat hem van onvoorzichtigheden zou moeten terughouden. Mr. Labouchère wist dit - hij heeft het mij reeds voor zijn ongeluk herhaaldelijk medegedeeld - maar hij heeft niet de consequentie getrokken deze medewerker scherp te contrôleren of te doen contrôleren.

De heer Kielstra wist het ook en hoewel toegegeven moet worden, dat het voor hem zeer moeilijk was tijdens de ziekte van Mr. Labouchère het regime ten aanzien van Mr. Larive te wijzigen, kan ik slechts concluderen, dat hij in die periode de kans heeft gemist te tonen, dat hij "de hef" was.

Ik meen het bovenstaande te kunnen samenvatten als volgt:

- a. Mr. Larive heeft ten behoeve van zijn operaties zeer ernstige fouten tegen de grondregels van het inlichtingenvak gemaakt.
  - b. De heer Labouchère heeft gefaald als Hoofd van de dienst, zowel door niet de hand te houden aan de - reeds kort na zijn optreden - door hemzelf goedgekeurde organisatie, waarbij de heer Kielstra de contrôle over de operaties moest uitoefenen, als door niet zelf op deugdelijke wijze te contrôleren.
  - c. De heer Kielstra heeft getoond niet te zijn gesneden uit het hout, waaruit men leiders maakt, door er tijdens zijn waarneming van de functie van Hoofd van de dienst niet in te slagen de situatie te veranderen.
- B. Dit beeld heeft mij er toe gebracht om, zoals ik reeds opmerkte, het niet eerlijk te achten alleen de heer Larive te treffen. Legsach zou zijn ook de dienstleiding te vervangen.

Ik ben er mij echter van bewust, dat een advies in deze zin U voor bijzondere moeilijkheden zou stellen en bovendien de B.I.D. in zeer ernstige mate zou ontwrichten.

Ook acht ik mogelijk, dat Mr. Labouchère langzamerhand de gevolgen van zijn ongeluk in zoverre te boven zal komen, dat hij actiever dan tot nu toe leiding zal kunnen geven. Ook kan ik mij niet onttrekken aan de indruk, dat de heer Kielstra bij deze gelegenheid gaarne de kans heeft aangegrepen om de heer Larive, die hem zo dikwijls is voorbijgegaan, aan te pakken.

Tenslotte merk ik op dat, daar van de bezwaren tegen de heer Larive alleen interne tekortkomingen zijn overgebleven, in beginsel door interne correctie maatregelen een oplossing kan worden gezocht.

9. Ik heb daarom, zij het met aanmerkelijke schroom, gedacht aan een oplossing, waarbij zowel de heer Larive als de dienstleiding worden gehandhaafd.

Voorwaarde hiervoor is, dat de verhoudingen in de B.I.D. zodanig worden herzien, dat een goede hand aan handgaande operationele en financiële controle gewaarborgd wordt en dat bovendien van buitenaf de financiering van de B.I.D. zal worden gecontroleerd, evenals dit het geval is bij alle andere inlichtingendiensten.

Ook meen ik dat het, althans in de eerste tijd, nuttig zal zijn door de Secretaris-Generaal van Uw ministerie een - ten aanzien van een zelfstandige dienst abnormaal - intensief toezicht te doen houden.

Daar ongetwijfeld tussen Mr. Larive en de dienstleiding een ernstige vertrouwenscrisis is opgetreden, heb ik gepolst of de heren Larive, Labouchère en Kielstra in beginsel tot verdere samenwerking bereid zouden zijn onder een steviger regime. Alle drie genoemden - zij het voor wat Mr. Kielstra betreft na lange aarzeling en met weinig vertrouwen in het slagen van de poging - hebben hun principiële bereidheid tegenover mij uitgesproken.

10. Een en ander brengt mij ertoe U voor te stellen goed te vinden dat ik, op een door mij samen te roepen bijeenkomst van de heren Labouchère, Kielstra en Larive in het bijzijn van de Secretaris-Generaal van Uw ministerie, Mr. Fock, mededeel dat U, hoewel U het optreden van de heer Larive zeer laakbaar acht, bereid bent hem nog een kans te geven en, op bepaalde voorwaarden, af te zien van het nemen van ten aanzien van hem zeer ernstige maatregelen, omdat de normaliter te verwachten controle van de zijde van de dienstleiding heeft ontbroken.

Ik wilde dan verder de voorwaarden, welke voor het continueren van de betrekking van Mr. Larive bij de B.I.D. door de dienstleiding in overleg met mij worden gesteld, aan hem en de heren Labouchère en Kielstra voorhouden en hun bereidverklaring om deze voorwaarden loyaal na te komen, in de vergadering eisen.

Duidelijk wens ik hierbij te stellen, dat niet meer over het aanbod kan worden gediscussieerd. Het is voor beide partijen à prendre ou à laisser. In verband hiermede zal ook de heer Larive van te voren van de voorwaarden in kennis worden gesteld.

Ik merk nog op dat, ingeval de dienstleiding op het laatste moment toch nog zou weigeren met dit plan akkoord te gaan, de vertrouwenscrisis kennelijk zo hevig is, dat voortzetting van de verhouding uitgesloten is. Dan zou ontslag voor beide partijen mijns inziens de enige eerlijke oplossing zijn. Zou de heer Larive weigeren de hem gegeven kans aan te grijpen, dan zijn de gevolgen voor hem.

Aan Uw Secretaris-Generaal zou ik in overweging willen geven in overleg met de dienstleiding maatregelen te treffen, opdat een behoorlijk comptabel beheer bij een toezicht op de B.I.D. tot stand zal komen.

Aan de heer Labouchère wilde ik adviseren de beslissing over operationele kwesties ingeval van verschil van mening tussen de contrôle-afdeling en de ontwerper van de operaties, zelf te nemen en zelf als Hoofd van de dienst een zeer intensief contact met zijn afdelingshoofden te onderhouden. In een bedrijf als de B.I.D. moet onderling vertrouwen de basis vormen en dat kan alleen door geregeld contact worden bereikt.

Gaarne Uw beslissing. F

's-Gravenhage, 2 mei 1960
De Gep. Vice-Admiraal,

F.J. Kist.

F. J. Kist 23 mei 1960

K/10

Van: Gep. Vice-Admiraal F.J. Kist
Aan: de Minister-President, Minister van Algemene Zaken
Nr.: 29

Onderwerp: Zaak Larive

Ten vervolge op mijn nota nr. 28 dd. 2 mei 1960 moge ik U mededelen, dat de bespreking, voorgesteld in punt 10 daarvan, met het houden waarvan U op 7 mei j.l. zeide akkoord te gaan, hedenmorgen heeft plaatsgehad.

De heer Larive heeft verklaard de hem gestelde voorwaarden loyaal te zullen nakomen en de heren Labouchère en Kielstra hebben verklaard deze voorwaarden op loyale wijze te zullen toepassen.

Afgesproken is, dat de heer Larive op donderdag a.s. zijn werkzaamheden zal hervatten.

Met de dienstleiding is afgesproken, dat zij, na advies van de heer Dekker, hoofd van de financiële- en administratieve afdeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken te hebben ingewonnen, een voorstel voor een doelmatige operationele en financiële controle bij Uw S.G. zullen indienen.

De heer Fock stelt zich voor daarna, deze voorstellen, voorzover zij de comptabele verantwoording betreffen, te bespreken met de voorzitter van de Algemene Rekenkamer.

De heer Fock heeft in de bespreking zowel aan de heer Larive als aan de heren Labouchère en Kielstra zeer duidelijk gemaakt, dat bij een eventuele herhaling van de thans opgeloste moeilijkheden, rigoreuze maatregelen niet achterwege zouden kunnen blijven.

De heer Fock heeft aan de heer Labouchère opgedragen hem maandelijks een kort rapport over de dienst te doen toekomen.

Een verslag van de bespreking met als bijlage de aan de heer Larive gestelde voorwaarden, zal aan de deelnemers aan de bespreking worden toegezonden, terwijl een exemplaar in mijn archief zal worden opgelegd.

Ik meen hiermede aan de mij bij Uw beschikking van 28 maart 1960, nr. KA 1553/24 gegeven opdracht te hebben voldaan.

's-Gravenhage, 10 mei 1960

De Gep. Vice-Admiraal,

F.J. Kist.